

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava

Eva Kuslap

**PROJEKTIS „PÄRNUMAA NOORED HAKKAJAD KOGUKONNA TOEL
TÖÖTURULE“ OSALENUD NOORTE TOIMETULEK TÖÖTURUL
NELI AASTAT HILJEM**

Magistritöö

Juhendaja: Avo Trumm, PhD

Tartu 2016

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö iseseisvalt. Kõik magistritöös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Eva Kuslap

31.05.2016

ABSTRACT

„Community support in Pärnumaa encouraging unemployed youth to take part in the labour market“ - evaluating participants' ability to cope in the labour market four years later

The objective of this master's thesis is to study how project participants see themselves four years after the completion of the programme - the aim is to evaluate how they have been managing overall, with special focus on their ability to succeed in the labour market. I have set up two research questions to achieve this objective. Firstly, how, in participants' opinion, has the project improved their ability to cope in the labour market, and secondly, how have the participants views regarding the project and its influence changed over the last four years.

The theoretical part discusses the causes and consequences of youth employment and the labour market measures addressing youth employment applied at the European Union and Estonian level. The main emphasis is on Youth Guarantee – a new approach to tackling youth unemployment - and the consequent application of the action plan in Estonia. Furthermore, the theoretical part also outlines the theory of youth work and its informal impact on the target group.

The thesis is based on qualitative research. In order to collect data, individual interviews with nine project participants were carried out. Subsequently, a comparative analysis was completed between these nine interviews and nine interviews conducted with the same participants four years earlier (altogether 18 interviews were analysed). The main topics discussed involved participants' entering to and participation in the labour market, general thoughts they had about taking part of the project and the impact the experience personally had on them.

The results of the research show the project clearly had an influence on the young participants. Comparative analysis of the two sets of interviews indicated that the level of appreciation of the project had increased over the years. Firstly, most found that what they learned during the programme had in many ways positively impacted their ability to cope in the labour market. Secondly, the project also had a positive impact on the youth's self-esteem. For many the period preceding the programme had been tough due to general lack of motivation and feelings of insecurity regarding the future. However, completing the project enabled them to gain support both in terms of knowledge and via useful contacts.

SISUKORD

Abstract.....	3
Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade ja probleemiseade	8
1.1. Noored kui tööturu riskirühm: põhjused ja tagajärjed	8
1.2. Noortele suunatud tööturumeetmed.....	18
1.2.1. Euroopa Liidu tööturumeetmed	18
1.2.2. Tööturumeetmed Eestis	25
1.3. Projekti “Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööle” kirjeldus.....	31
1.4. Probleemiseade ja uurimuse eesmärk	37
2. Metoodika	39
2.1. Uurimismeetod.....	39
2.2. Andmekogumismeetodid	39
2.3. Intervjuudes osalejad	40
2.4. Uurimuse käik.....	42
2.5. Andmeanalüüs	43
2.6. Eetiline aspekt ja eneserefleksioon.....	43
3. Analüüs ja arutelu	44
3.1. Ülevaade eelmise uurimuse tulemustest	44
3.2. Uurimuse analüüs võrdluses 2012. aasta uurimuse tulemustega.....	49
3.2.1. Noorte töötuse põhjused noorte endi hinnangul	49
3.2.3. Noorte tööturule rakendumist takistavad tegurid.....	51
3.2.4. Noorte poolt kasutatavad tööotsingumeetodid ja kogemus Töötukassaga	58
3.2.5. Noorte hinnang projekti käigus saadud abile.....	59
3.2.6. Noort toetavad ressursid töölesaamisel	63
3.2.7. Noorte praegune olukord	64
Kokkuvõte.....	69
Lisa 1. Individuaalintervjuu kava	71
Kasutatud allikad	72

SISSEJUHATUS

Noorte tööpuudus on aktuaalne probleem, kuna see on noorte tööle saamine sõltub suuresti nii üksikriigi kui ka maailma majanduslikust seisust üldisemalt. See mõjutab küll üldisemalt kogu tööealist elanikkonda, kuid tihti on just noored üks kõige kergemini haavatav sihtgrupp tööturul. Majanduskasvu perioodil kipuvad noored heade töö- ja palgatingimuste korral haridusteed pooleli jätma, mis omakorda tekitab selle, et majanduslanguse korral tõuseb noorte töötute arv.

Selleks, et noorele jätkusuutlikult neid võimalusi tagada, on aluseks vaja pikemat plaani ehk noortepoliitikat, mis on osa laiemas noortevaldkonnast. Haridus- ja Teadusministeerium (2016) on oma kodulehel välja toonud noortepoliitika peamised toimealad, milleks on noorsootöö, sotsiaal-, tööhõive-, tervise-, kultuuri-, pere- ja kuriteoennetuspoliitika. Ühiskond ootab täiskasvanuikka jõudnutelt kodanikuvastutust, aktiivset panustamist üldise heaolu säilitamiseks ning algatusvõimet ja –soovi. Vananeva elanikkonna tõttu suurenevad ootused nooremaelastele, mis tähendab, et üha nooremalt oodatakse vastutuse võtmist ja aktiivsust ühiskonnas (Elevant, Visamaa, Rinne, Aro, 2006). Noortepoliitika lähtub vajadusest määratleda ühiskonna arengu suunad, et iga noor saaks individuaalsel kujunemisteel tuge ning õpikogemusi positiivseks enesemääratluseks, -harimiseks, -teostuseks ja eneseväärikuse kujunemiseks (Elevant jt, 2006). Noori aidates ja andes neile võimaluse tööturule pääseda aitab kaasa turu stabiilsuse tagamisele, mida peetakse majanduskasvu ja heaolu aluseks. Lisaks ühiskonna majandusliku olukorra parandamisele mõjub aktiivselt tööturul osalemine positiivselt noorele inimesele ka isiklikul tasandil, mis aitab tal leida enda kohta ühiskonnas ja tundes end kaasatuna noore täiskasvanuna.

Selleks, et lahendada noorte tööpuudust, on rakendatud erinevaid nii aktiivseid kui passiivseid tööturumeetmeid. Aktiivse tööturupoliitika programmid on riigiti erinevad. Uuringud on näitavad, et ühes riigis teatud rühma peal töötav programm ei pruugi töötada teises. Seetõttu on oluline regulaarselt hinnata aktiivse tööturupoliitika mõju ning tööturupoliitikat vajaduse järgi kohendada (Leetmaa, 2007). Ajutiste meetmete puhul, mille hulka kuuluvad ka aktiveerivad projektid, on oluline pikemaajalisemalt hinnata otsesest või kaudset mõju sihtgrupile. Üheks hindamise võimaluseks on küsida otse sihtgrupilt.

2011. aastal sai alguse Euroopa Sotsiaalfondi poolt rahastatud projekt „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“, mille sihtgrupiks olid vähemalt 6 kuud töötä olnud Pärnumaa noored vanuses 16-24. Projekti võeti ka vanemaid noori vanuses 25-27, kes on olnud üle aasta töötud. Projekt kestvus oli 2011. aasta augustist kuni 2012. aasta juunikuul lõpuni ehk kokku 11 kuud. Projektis osales kokku 42 noort ning projekti eesmärgiks oli aktiveerida pikaajalised noored töötud läbi kogukonna toetuse.

Projekti lõpufaasis ehk 2012. aasta kevadel kaitsesin õppejõud Karin Kiisi juhendamisel oma Tartu Ülikooli Pärnu kolledži lõputöö teemal „**Noorte töötute tööturul rakendumise toetamine kogukonna tasandil projekti „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ näitel**“. Antud töö uurimuse eesmärgiks oli uurida projektis osalevate noortelt nende hariduslikku ning tööalast tausta, aktiivsete tööotsingumeetodite kohta ning kuidas nad sinna projekti sattusid ja mida nad projektist saadava abi kohta projekti kestel arvasid.

Magistriõppesse astumisel oli minu kindlaks eesmärgiks kirjutada oma magistritöös antud noortest ja nende toimetulekust tööturul uuesti pärast projekti lõppu. Praeguse töö kirjutamise hetkel on projekti lõpust möödunud neli aastat ning on tekkinud võimalus hinnata projekti tulemuslikkust ja mõju küsitledes otse sihtgruppi, kellele meede oli suunatud ehk projektis osalenud noori.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on anda ülevaade noorte töötuse põhjustest, meetmetest töötuse vähendamiseks ja välja selgitada, kuidas projektis osalenud noortel on viimase nelja aasta jooksul tööturul läinud ja kuidas nad hindavad ja näevad projekti mõju ning seost oma praeguse eluga. Antud uurimuse käigus otsin vastuseid järgnevatele **uurimisküsimustele**:

1. Kuidas näevad noored, et projekt on neid aidanud paremini tööturul toime tulla?
2. Kuidas on aastate jooksul muutunud noorte hinnang ja arvamus projektist saadud abile?

Uurimuses osalesid projektist „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ üheksa noort vanuses 20-31 aastat, kes olid projekti perioodil vanuses 17-28. Noortega viidi läbi poolstruktureeritud individuaalintervjuud.

Antud uurimus on oluline selleks, et hinnata, millist mõju noored ise näevad projektist saadavat ning mille alusel on võimalik teha ettepanekuid projektiga seotud osapooltele ja

partneritele. Samuti aitab see ka noorel ise antud olukorra üle mõtestada ning näha, kuidas antud projekt on talle mõju avaldanud.

Magistritöö jaguneb kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis kirjutatakse tööhõivest ja - poliitikast seoses noorte kui tööturu riskirühmana. Peatükis annan teoreetilise ülevaate noortest kui tööturu sihtrühmast, noortele suunatud tööturumeetmetest nii Euroopa Liidu tasandil kui ka Eestis, ülevaade Euroopa Sotsiaalfondist ning noorsootöö ja kogukonna toest noore elus. Teises peatükis annan ülevaate uurimismeetodist, intervjuus osalejatest, andmekogumis- ning analüüsimeetodist. Empiiriline osa põhineb 18 intervjuul, millest pooled ehk üheksa viisin läbi 2015. aasta märtsikuus ja 2016. aasta aprillis ning ülejäänud üheksa intervjuud viisin läbi nende üheksa noorega juba neli aastat varem. Kolmas peatükk keskendub võrdleval analüüsil, kus noorte intervjuude põhjal tuuakse välja nelja aasta tagused ja praegused tulemused. Põhirõhk on noorte töö- ja haridusalasel olukorral ning noorte endi hinnangutel projektist saadud abile ja kuidas need arvamused on viimase nelja aasta jooksul muutunud.

Täna juhendajat Avo Trummi oskusliku juhendamise ja asjakohaste soovitude eest, mis olid abiks töö valmimisel. Lisaks soovin tänada retsensenti Ave Rootsi konstruktiivse tagasiside eest. Samuti tänan projekti eestvedajaid Eha Paasi ja Imbi Lepik-Martinsoni, kes olid nii esimese lõputöö valmimisel kui ka praegu magistritöö valmimisel väga oluliseks toeks projektiga seotud info jagamisel ning lubasid mind enda projektist osa saada. Väga suur tänu läheb nendele projektis osalenud noortele, kes olid nõus kahel korral panustama minu töö valmimisse.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE JA PROBLEEMISEADE

Käesolevas peatükis tutvustan lähemalt noori kui tööturu riskirühmana. Toon välja noorte töötuse makro- kui mikrotasandil, noorte haridustaseme ja õpingute katkestamise ja selle mõjust noorele tööturul. Samuti on peatükis kajastatud noorte tööturumeetmed Euroopa Liidus ja Eestis, kus keskendutakse peamiselt noortegarantiile ning noorsootöö suurenevast rollist abistamaks noori tööotsijaid.

1.1. Noored kui tööturu riskirühm: põhjused ja tagajärjed

Töötus on ühiskondlik probleem, millega võivad puutuda kokku kõik. Kuid kui töötus puudutab ebasoodsa taustaga noori inimesi, on nende olukord puuduva toetuse tõttu veelgi keerulisem. Sellised noored jäävad kergemini töötuks ning töötusest võib saada „negatiivse lumepalliefekti” alguspunkt. Sellisel juhul seisavad nad silmitsi eri laadi probleemidega, mis kuhjuvad lühikese aja jooksul ja/või kumuleeruvad mõnel muul moel.

Noorte võimalused tööturul läbi lüüa ei ole suureks väljakutseks mitte ainult majanduslanguse perioodil. Noorte töötus on läbi aegade olnud keskmisest töötuse määrast kõrgem ning tegelikult ei ole noorte heaolu seisukohalt isegi oluline, kas tegu on statistiliselt suure probleemiga või mitte – üksikisiku tasandil on inimese võimetus tööd leida tema jaoks igal juhul keeruline probleem.

Euroopa Komisjoni kaasatuse strateegia (2014) toob välja peamised takistused, millega noored võivad silmitsi seista ning mis ei võimalda neil saada osa võimalustest, mida neile pakutakse ning takistavad nende aktiivset osalemist ühiskonnas laiemalt. Selliste takistuste hulka kuuluvad:

- **Sotsiaalsed takistused:** diskrimineerimine, piiratud sotsiaalsed oskused, antisotsiaalne käitumine, kriminaalne minevik ja/või taust, noores eas lapse saamine jne.
- **Majanduslikud takistused:** madal elatusstandard, madal sissetulek, sõltumine sotsiaalhoolekandest, (pikaajaline) töötus, kodutus, võlad jne.
- **Puuded:** vaimne, kehaline, meele või muu puue.

- **Hariduslikud probleemid:** õpiraskused, haridustee katkemine või haridustee katkemine vähese või puuduva kutseoskusega jne.
- **Kultuurilised erinevused:** sisserännanu või pagulane, rahvus- või etnilisse vähemusse kuulumine, keelelise kohastumise ning kultuurilise kaasatusega seotud raskused.
- **Terviseprobleemid:** kroonilised terviseprobleemid, raske haigus, psühhiaatriline seisund, probleemid vaimse tervisega jne.
- **Geograafilised takistused:** elamine kaugemas maapiirkonnas või mägisel alal, väikesel saarel või perifeerses piirkonnas, probleemses linnapiirkonnas, puuduliku teenindusega piirkonnas jne.

Töötuse makro- ja mikrotasand

Töötuse põhjuste keerukust silmas pidades on need sageli jaotatud kahte peamisse gruppi. Esiteks struktuuralsed ehk ühiskonnatasandi põhjused, mis on seotud majandussüsteemi ja töajõuturuga ning teiseks isiklikud põhjused, mis on seotud isiku oskuste ja omadustega, mis mõjutavad ligipääsu töajõuturile. Need on töötuse niinimetatud makro- ja mikrotasand.

Eesti töajõuturile sisenemise üldine taust on eri aegadel erinev, sõltudes mitmetest teguritest. Undi (2012) andmetel on kolm peamist trendi, mis mõjutavad noorte töövõimalusi: majanduse olukord, muutused haridussüsteemis ning milliseid oskusi vajatakse töajõuturul ehk muutusi tööhõive struktuuris.

Noorte suur tööpuudus tähendab sotsiaalset probleemi nii üksikisikule kui ka kogu ühiskonnale tervikuna. Siimer ja Malk (2010) on välja toonud, et tingituna töajõuturile sisenemise raskustest nooruspõlves võivad puudujäägid sellel eluetapil viia suuremate probleemideni edasises elus, raskendades muu hulgas töajõuturul konkurentsivõimelisena püsimist. Teisisõnu mõjutab noorena töötuks jäämise tulevikuväljavaateid, suurendades töötuks jäämise riski ka edaspidises elus (Siimer jt, 2010). Olukord on eriti keeruline siis, kui töötus (ning sellega seotud vaesus) puudutab ühte põlvkonda teise järel – on inimesi, kes parandavad vaesuse ja töötuse põlvkond põlvkonna järel edasi (niinimetatud põlvkondlik vaesus). Sellisel juhul puuduvad noorel inimesel sageli positiivsed näited, kuidas vaesusega toime tulla või nõiaringist välja pääseda. Käesolevas kontekstis on oluline pöörata tähelepanu mitte üksnes stigmatiseerimisele vaid enesestigmatiseerimisele. Lisaks sellele pannakse sarnastes olukordades vastutus sageli inimeste õlgadele, kuigi tegelikult võiks

väita, et suurem osa takistustest on „süsteemi” tõrked ja puudujäägid. Seda enam, et sellistesse perekondadesse ja sotsiaalsetesse keskkondadesse professionaalne sotsiaalhoolekanne sageli ei jõua (Töötus ja otsiaalne tõrjutus, 2011).

Sotsiaalministeeriumi poolt välja töötatud tegevuskava Euroopa Liidu noortegarantii elluviimiseks (2015) kinnitab, et suur noorte tööpuudus on väga tõsine murekoht, kuna noored, kellel on vähene või puuduv töökogemus, on tööturule sisenedes haavatavamad ja võivad tööhõive aeglase taastumise korral tööturult eemale jääda aastateks. Kuna noorte edukus tööturul sõltub nende õpingute kvaliteedist, omandatud haridustasemest ning oskustest, võib noorte töötuse suurenemise üheks peamiseks põhjuseks pidada nende puudulikku ettevalmistust tööturule sisenemiseks ja seal püsimiseks (Tegevuskava... 2015).

Seetõttu vaadeldaksegi noori tööturu ühe riskirühmana, kellel tuleb pöörata erilist tähelepanu. Kui noored ei leia Eestis võimalust end teostada, hakkavad nad seda otsima välismaalt ning nende lahkumine võib tihtipeale osutuda jäädavaks. Kuna aga noortest sõltub iga ühiskonna tulevik, on äärmiselt oluline, et nad leiaksid oma koha just Eesti tööturul ning et ka mujal maailmas kogemusi omandanutel oleks võimalusi neid kodumaal rakendada. Häli Tarum (2014) on kirjeldanud Eesti tööealise elanikkonna väljarändepotentsiaali aastal 2013 seoses sellega, et mure tööjõu vähenemise pärast on Eestis tõusnud huviorbiiti ja seda kahel põhjusel. Esiteks on Eestis nagu ka paljudes teistes Euroopa riikides vananev rahvastik, mille tõttu lahkub tööturult igal aastal rohkem töökäsi, kui asemele tuleb. Teiseks mõjutab Eestis tööturul hõivatud inimeste arvu väljaränne ja välismaal töötamine. Antud poliitikaanalüüsis on välja toodud, et nooremad inimesed on tööturul mobiilsemad kui teised vanuserühmad, mistõttu pole ka imestada, et üha sagedamini eelistavad noored välismaal töötada. Eesti tööjõu-uuringu kohaselt töötas 2012. aastal välismaal keskmiselt 3400 noort (15-24-aastast), mis on isegi mõnevõrra rohkem kui majanduskriisi perioodil (2010. aastal töötas välismaal 3100 noort). Rändestatistikale tuginedes saab välja tuua, et 2012. aastal emigreerus Eestist ligi 1800 15-24-aastast ehk üle poole rohkem noori kui kriisiaegsel perioodil. Seega on välismaal elamine ja töötamine muutunud Eesti noorte seas üha populaarsemaks, mistõttu pole ka üllatuseks, et vanuserühmas 15-24 on välismaale tööle minna soovijaid kõige enam. Kui võrreldes 2010. aastaga on väljarändepotentsiaal ehk nende inimeste hulk, kellel on kindel soov välismaale tööle minna ning kes on selleks teinud ka ettevalmistusi, parimas tööeas inimeste ja kõige vanemas vanusegrupis paiknevate inimeste

seas langenud, siis 15-24-aastaste seas on see jäänud samale tasemele või isegi mõnevõrra tõusnud. Noored eelistaksid välismaal töötada just nendes valdkondades, kus on hooajalised töökohad. Nii eelistab iga neljas välismaale tööle minna sooviv noor töötada majutus- või toitlustusvaldkonnas. Samuti on noorte seas populaarseteks tegevusvaldkondadeks ehitus (17%), muud teenindavad valdkonnad (15%) ja põllumajandus (13%). Peamiseks põhjuseks, mis motiveeri Eesti elanikke välismaale tööle minema, on endiselt kõrgem töötasu ning välismaal töötamist takistavaks teguriks fakt, et pere ja sõbrad elavad Eestis.

Noorte töötust analüüsid on esmane oluline samm nende vanuse piiritlemine uurimuse kontekstis. Eesti Statistikaamet kasutab oma tööjõu-uuringute andmetes noort alates viieteistkümnendast eluaastast, kuid Töötukassa kogub Eesti töötuse kohta statistikat ainult noorte kohta, kes on 16-24-aastased ja Töötukassas registreeritud töötud. Töötukassa seatud vanuse alampiir ehk 16 aastat tuleneb tööturuteenuste ja -toetuste seaduse alusel, mis sätestab, et isikut ei võeta töötuna arvele enne 16. eluaastat.

Noorte töötuse probleemi ulatus ja põhjused on liikmesriigiti erinevad, kuid enamikes riikides võib kindlaks teha järgmised tegurid.

- Haridussüsteemist varakult lahkumine ilma kvalifikatsiooni omandamata
- Asjakohaste oskuste ja töökogemuse puudumine
- Ebakindel töösuhe, millele järgnevad lühikesed töötuse perioodid
- Piiratud koolitusvõimalused
- Ebapiisavad/mitteajakohased tööturu programmid

Need tegurid on Euroopa Komisjoni teatises „Noortele pakutavate võimaluste algatuses“ (2011) välja toodud, mis käib üldistavalt kõikide Euroopa Liidu liikmesriikide kohta.

Töötus mõjutab väga oluliselt ka kogukonda. Töötud ei suutelised panustama riigi maksusüsteemi, mis vähendavad maksudest saadavaid tulusid (Sum, Khatiwada, McLaughlin, Palma, 2009). Seetõttu peavad maksumaksjad katma üha enam sotsiaalkulusid, mille hulka kuulub nii hoolekanne kui ka tervishoid. Sum jt (2009) toovad välja oma artiklis, et kogukonna heaolu tagamiseks on ka igati kasulik kui noor inimene on valmis saama produktiivseks täiskasvanuks. Samas on igati oluline ka tähele panna, et kasvav põlvkond ei hakka osalema kogu ühiskonna elu korraldamises mitte alles täisealiseks saades, vaid on juba sündides osa ühiskonnast. Noore inimese kujunemine ei ole midagi eraldiseisvat

ühiskonna üldisest arengust. Elevant jt (2006) on välja toonud, et need väärtused, mille poole püüeldakse ning ideaalid, mida järgitakse noore tema enda kasvukeskkonnas, on noorele kriteeriumiteks ja motivaatoriteks juba praegu. Seega noorelt ei saa eeldada paremat ja eetilisemat elu kui seda ei võimaldata neile lapsest peale. Seoses noorte kaasamisega neid puudutavatesse otsustesse erinevatel tasanditel uuriti noorteseire aastaraamatus „Noored ja sotsiaalne kaasatus“ (2013), kui palju peaksid noored saama kaasa rääkida kogukonda ja ühiskonda puudutavatest küsimustes. Tulemuseks oli see, et 65% täiskasvanutest soosis seda, aga iga neljas täiskasvanu ehk 25% polnud pigem või üldse nõus, et kohalikud omavalitsused peaksid kaasama noori otsustusprotsessidesse, mis noori endid puudutavad. Seega, mis hetkel peaksid noored hakkama otsustama enda elu puudutavatest küsimustes kui ühiskonnast veel suhteliselt kõrge protsent pigem ei soosi noorte kaasamist.

Madal haridustase ja õpingute katkestamine. Kuigi majandus on pöördunud kasvule, on töökogemuste ja erialase hariduseeta noortel raske endale rakendust leida. Eestis oli 2012. a 10,5% noori vanusegrupis 18–24 aastat, kellel on omandatud ainult madalam haridustase ning kes ei jätkka õpinguid. (Inimressursi arendamise..., 2013). Eesti Statistikaameti andmetel oli Eestis 2014. aastal 20–29-aastaste madalama haridusega noorte tööhõive määr 57% ja töötuse määr 19%, seega üle poole selles vanuses madalama haridusega noortest oli endale töökoha leidnud. Samas iga viies tööturul olev madalama haridusega noor alles otsis tööd, mida oli ligi kaks korda enam kui 20–29-aastaste noorte seas Eestis keskmiselt. Ligi kolmandik selles vanuses madalama haridusega noortest aga ei olnud tööturul aktiivsed. Seega võib väita, et madalama haridusega noorte tööturunäitajad ei ole kuigi head.

Järgnevas tabelis on välja toodud Töötukassa statistika 2016. aasta märtsikuu lõpu seisuga, millise haridustasemega on erinevates vanusegruppides ennast kõige enam töötuks registreerinud.

Tabel 1. Registreeritud töötud haridustaseme ja vanuse lõikes 31.03.2016. seisuga

Haridustase	16-24	25-54	55+
Puudub algharidus	1	12	1
Esimene tase	1439	4748	677
Algharidus	131	520	34
Kutseharidus põhihariduseta	10	61	17
Põhiharidus	1234	3734	472
Põhiharidus kutseharidusega	64	433	154
Teine tase	2159	10900	3174
Kutsekeskharidus põhikoolibaasil	815	3560	726
Üldkeskharidus	1015	4930	1821
Kutsekeskharidus keskkoolibaasil	329	2410	627
Kolmas tase	431	6621	2379
Keskeriharidus	185	2223	1164
Kutsekõrgharidus (rakenduskõrgharidus)	86	1287	196
Bakalaureuseõpe	147	1780	373
Magistriõpe	13	1300	634
Doktoriõpe	0	31	12
Üldkokkuvõte	4030	22281	6231

Antud andmed näitavad selgelt, et kõige rohem töötuid on noori, kes on omandanud esimesel tasemel ainult põhihariduse ja teisel tasemel üldkeskhariduse. Seda on näha nii vanusegrupis 16-24 kui ka kõrgemates vanusegruppides. Põhjuseks võib olla nii see, et kuna koolikohustuse nõue on kuni põhikooli lõpuni, siis jäetakse kergemini edasine koolitee pooleli. Samas on ka neid, kes läbivad üldkeskhariduse, kuid ei omanda selle kaudu ühtegi kutset ega eriala. Nii põhihariduse kui üldkeskhariduse puhul on see taktistuseks minnes sealt edasi tööturule. Statistikaameti juhtivstatistik-metoodik Heidy Roosimägi (2016) on oma artiklis välja toonud, et mistahes koolitus või väljaõpe annab noorele tööturul konkureerimiseks rohkem võimalusi. Viimastel aastatel on märgata esimese või madalama tasemega NEET-noorte osatähtsuse suurenemist. 2015. aastal oli üle kolmandiku (36,5%) kõigist riskinoortest esimese või madalama taseme haridusega, mis on 7% rohkem kui 2014. aastal.

Tarumi (2014) poliitikaanalüüsis on välja toodud Anniste ja teiste autorite (2012) regressioonanalüüsi tulemused, mille abil välja selgitatud, et madalama haridustasemega

Eesti tööealise elanikkonna väljarände tõenäosus on pärast Euroopa Liiduga ühinemist kõrgem kui kõrgema haridusega inimestel. See tähendab, et madala haridusega inimesed on tõenäolisemad väljarändajad kui kõrgema haridusega inimesed. Seda kinnitavad ka rändestatistika andmed, mille kohaselt suurenes kõrghariduseta väljarännanute hulk just pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga.

Noorte töötuse kõrgem tase peegeldab noorte inimeste raskusi töö leidmisel, eriti ajal, mil töökohti napib. Noored kalduvad olema viimased, keda tööle võetakse, ja esimesed, kes lahti lastakse. Majanduslanguse ajal kooli lõpetanud seisavad töökoha leidmisel eriti suurte raskuste ees. Lisaks keerulisele majandusolukorrale suurendavad selle haavatavust ka rahvaarvu muutus. 1980. aastate lõpu beebibuumi aegne põlvkond on hakanud tööturule sisenema, karmistades võitlust nappivate töökohtade pärast majanduse langusaastatel (Unt, 2012).

Pikaajalise töötuse kõrval on teiseks suureks probleemiks noorte tööpuudus, mis 2008. aasta majanduskriisi ajal tõusis rekordtasemele. Viimastel aastatel on noorte 15–24-aastaste töötuse määr kiiresti langenud, kuid on endiselt väga kõrge võrreldes üldise töötuse määraga. Üheks noorte kõrge töötuse põhjuseks oli töökohtade kadumine ehituses, kuhu paljud noored mehed olid buumiaastatel tööle asunud, teine põhjus oli töökohtade üldine vähesus kriisi ajal.

Majanduskriisi aastatel 2008–2010 mõjutas enim madalama konkurentsivõimega sihtrühmi tööturul. Eesti tööjõu-uuringute andmetel on endiselt kõrge noorte (15-24-aastaste) töötuse määr (2013. aastal 18,7%) võrreldes kriisieelse tasemega (2008. aastal 12,0%). Noored, kellel on vähene või puuduv töökogemus, on tööturule sisenedes haavatavamad ja võivad tööhõive aeglase taastumise korral tööturult eemale jääda aastateks. 2013. aastal oli Statistikaameti tööjõu-uuringute andmetel noori töötuid kokku 11 400, neist mehi 5700 ja naisi samuti 5700. Töötuse määr oli noortel naistel kõrgem (19,7%) kui meestel (17,8%). Kõikidest noortest töötutest oli 59,6% tööd otsinud kauem kui kuus kuud. Noorte tööle saamist raskendavad vähene kogemus ja erialaste oskuste puudumine. Põhihariduse või sellest madalama haridusega noorte seas oli töötuse määr 2013. aastal kõrgem kui kõrgharidusega noortel, vastavalt 22,7% ja 17,2%. Lisaks puudus 55%-l noortest töötutest kutse-, ameti- või erialaharidus ja 51%-l meestest ja 36%-l naistest varasem töökogemus.

Seetõttu on oluline toetada madalama konkurentsivõimega noori tööturule sisenemisel ja seal toimetulemisel. (Tööturuteenuste osutamine..., 2014)

NEET-noored. Lisaks noorte tööpuudusele suurenes Euroopas majanduskriisi ajal noorte osakaal, kes ei tööta, ei õpi, ei ole seotud koolitusega ega viibi ajateenistuses ehk kokkuvõtlikult NEET-noored. Neid „läbikukkunud“ noori, kes ei ole suutnud erinevatel põhjustel oma siiret hariduselust tööturule edukalt läbida, on võimalik ühe nimetusena kategoriseerida kui NEET-noori. NEET-noorte termin on akronüüm inglise keelsest terminist: „not in employment, education or training“, mis märgib mitteõppivaid ja mittetöötavaid noori. (Lünekund, 2013). NEET-noorte hulka kuuluvad ka need mitteaktiivsed noored, kes uuringu läbiviimise hetkel olid tööturult eemal haiguse või vigastuse tõttu; viibisid rasedus-, sünnitus-, või lapsehoolduspuhkusel; hoolitsesid laste või teiste pereliikmete eest; või olid kaotanud lootuse töö leida (heitunud). NEET-noorte osakaal tõusis hüppeliselt 2009. aastal nii Eestis kui ka EL-is. Vanusegrupis 15-24 oli 2012. aastal Eestis vastav näitaja 12,5%, samal ajal kui EL-is moodustasid NEET-noored keskmiselt kõikidest noortest 13,2%. EL riikide võrdluses paigutus Eesti 2012. aastal NEET-noorte osakaalu poolest keskmiste sekka – kõige kõrgem oli nende osakaal Bulgaarias ja Itaalias ning kõige madalam Hollandis ja Luksemburgis (Tegevuskava noortegarantii..., 2015). Sotsiaalministeeriumi andmetel oli Eestis 2014. aastal mitteõppivaid noori, kes ei otsi tööd ega soovi tööle minna, üle 20 000. Heitunuid ja ilma kindla põhjuseta mittetöötavaid ja mitteõppivaid noori oli nende hulgas 4000. Ülejäänutel oli selleks kindel põhjus, näiteks rasedus-, sünnitus-, või lapsehoolduspuhkus, haigus või vigastus, vajadus hoolitseda laste või teiste pereliikmete eest. Ka need noored arvatakse Eestis NEET-noorte hulka (Johanson, 2016). Samuti vähendab halb tervis nädala töötundide arvu ja viib varasema pensionijäämiseni. Et tööealise elanikkonna halb tervislik seisund takistab Eesti tööjõu potentsiaali täielikku kasutamist näitab ka fakt, et 2005. aastal oli 25-49 aastastest mitteaktiivsetest (kokku 64 700 inimest) 23,8% puhul mitteaktiivsuse põhjuseks haigus või vigastus. Samuti on ohusignaalseks laste ja noorukite suurenenud riskikäitumine, peamiselt suitsetamine ning alkohol ja narkootikumide tarvitamine, mis kahjustab laste arengut kui nende tervist täiskasvanueas ning mille mõjud tööturule avalduvad alles aastate pärast (Inimressursside rakendamise..., 2013).

Riskirühmade probleemide lahendamisel oleks olulisel kohal juhtumikorralduse põhimõttel tuginev sotsiaalhoolekande, terviseteenuste ja aktiivsete tööturumeetmete

integreeritud pakkumine, kuna teatud juhtudel on vajalik enne tööturumeetmete kasutamist või nende kasutamise ajal lahendada ka sotsiaalseid probleeme, mis takistavad tööturuteenuste kasutamist, töö otsimist või tööle asumist. Kahjuks on nende võrkude vaheline koostöö siiani olnud puudulik.

Kasearu ja Trumm (2013) on märkinud, et NEET-noorte ühiskonda integreerumisele suunatud poliitikameetmed keskenduvad kahele valdkonnale – haridusele ja tööturule. Vastav poliitikaraamistik lähtub noorte haridussüsteemist tööturule siirdumise üldisest loogikast ning koosneb viiest omavahel seotud tegevusvaldkonnast. Nendeks on koolist väljalangemise ennetamine, noorte haridusse tagastamine, tööturule sujuva ülemineku toetamine, noorte tööga hõivatuse toetamine ja hõivatust takistavate barjääride kõrvaldamine. Kasearu jt (2013) on kinnitanud, et mida varem õnnestub noorte elus ettetulevaid probleeme märgata ning nende lahendamise tegelema hakata, seda suuremad on võimalused NEET-noorte kujunemise protsessi peatamiseks.

Noored töötud kujutavad endast tohutut kasutamata reservi, mille kaotsiminekut Euroopa ei saa endale lubada ning ühtlasi osutab see sotsiaalsele kriisile, mis jätkuda ei või. Noorte töötus avaldab väga tõsist mõju nii üksikisikutele kui ka ühiskonnale ja majandusele. Kui praegune suundumus kiirelt ei pöördu, ohustab tänane noorte töötuse määr nende noorte inimeste tulevast pikaajalist tööhõivet, samuti on sellel tõsised tagajärjed tulevasele majanduskasvule ja sotsiaalsele kaasatusele. Seepärast on äärmiselt oluline aidata Euroopa laiemal majanduskasvu ja töökohtade loomise strateegia raames noortel tööturule siseneda ja seal püsida ning omandada ja edasi arendada oskusi, mis sillutavad neile teed tulevaseks tööalaseks tegevuseks (Meetmed noorte töötuse..., 2013). Euroopa Liidu Nõukogu on oma noortegarantii loomise soovitusel (2013) välja toonud ühe riskirühmana noored naised, sest eelkõige noortel emadel puuduvad piisavad võimalused töö- ja eraelu tasakaalustamiseks. Lisaks on noori, kes on eriti ebasoodsas olukorras või diskrimineerimisoskus – näiteks erinevast rahvusest, kultuurist, erivajadusega või ka üldisemalt NEET-noored. Seepärast on vaja võtta asjakohaseid toetavaid meetmeid, tunnustades samas aga noorte isiklikku vastust oma tee leidmisel majandusliku tegevuse juurde.

Meetmed noore tööturule abistamisel. „Noorsotööst ja noorte tööhõivest“ käsiraamatus on toodud konkreetsed meetmed, kuidas multiprobleemses olukorras olevate noortega töötada ja millistest vahenditest võib see koosneda:

- Informatsiooni jagamine näiteks järgnevatel teemadel: tööjõuturu trendid, tööhõive, seadused, haridus (kursused, elukutsed), tööotsimise viisid, sotsiaalsed teemad jne.
- Tööklubid:
 - Juhtumipõhine nõustamine: töötotsija “staatuse” hindamine, soovitud ameti tarbeks individuaalse kava loomine, CV ja motivatsioonikirja kirjutamine, tööandjate otsimine, intervjuerimisstrateegiad jne.
 - Vahendite andmine töö leidmiseks: telefoni, faksi, interneti, koopiomasina jne kasutamise võimaldamine.
 - Tööpakkumiskuulutusi sisaldavate ajalehtede kättesaadavaks tegemine.
 - Nimekiri vabadest töökohtadest kohalikust tööhõivekeskusest.
 - Internet: internetist välja prinditud töökuulutused.
 - Individuaalsed konsultatsioonid: abi tööandjatega otsese kontakti loomisel ilma töökuulutusi kasutamata; “töö sobitamine”.
- Võtmepädevustele, suhtlemisoskuse arendamisele, konfliktide lahendamise võtetele, koostööoskuste arendamisele keskendunud grupikoolitused ja kursused.
- Karjäärinõustamine psühholoogi abi kasutades juhul, kui noor töötotsija ei tea, mida õppida või millisel alal töötada ning tal ei ole aimu oma võimetest ja oskustest.
- Psühholoogiline või psühhiaatriline konsultatsioon neile noortele, kellel on probleeme vaimse tervisega, kes ei ole võimelised tulema toime stressi või läbikukkumisega või kellel on lihtsalt tarvis tõsta oma enesekindlust. Seda teenust võib pakkuda ka mõni sellele spetsialiseerunud teenusepakkuja, mittetulundusühing või tervisekeskus.

Need meetmed on suunatud konkreetsetele spetsialistidele, kes saavad noortega otse individuaalselt tööd teha. Enamus nendest meetmetest on kasutusel olnud ka projektis „Pärnumaa hakkajad noored kogukonna toel tööturule“ ehk need meetmed on individuaaltöö aluseks noortega, kellel on võrreldes tavanooortega tööturul raskem olukord. Need meetmed peaksid pakkuma tegevusi, mis omavahel kombineerituna aitavad töötul isikul ületada takistusi, mis on põhjustanud töötuks jäämise.

1.2. Noortele suunatud tööturumeetmed

Järgnevas peatükis toon välja noortele suunatud tööturumeetmed. Kuna Eesti tööturupoliitika on väga tihedalt seotud Euroopa Liidu strateegia ning suunistega, siis esimeses alapeatükis tutvustan lähemalt Euroopa Liidu meetmeid ning järgmises peatükis, kuidas on Eesti rakendanud ja kohandanud oma riigi eripära arvesse võttes Euroopa Liidu poolseid suuniseid, et vähendada riiklikul tasandil noorte töötust. Põhirõhk on pandud kahele liikmesriikide tööhõivepoliitika suunisele, mille nõukogu võttis vastu oma 21. oktoobri aasta otsuses 2010/707/EL, kus 7. ja 8. suunises kutsutakse liikmesriike üles edendama noorte kaasamist tööturule ning aitama koostöös tööturu osapooltega noori, eriti tööturul, hariduses ja koolituses mitteosalevaid noori esimese töökoha leidmisel ja esimese töökogemuse hankimisel või jätkuhariduse ja –koolituse võimaluste, sealhulgas õpipoisiõppe võimaluste leidmisel; ning sekkuma noorte töötuks jäämise korral kiirelt.

1.2.1. Euroopa Liidu tööturumeetmed

2008. aastal alanud finants- ja majanduskriisi tagajärjel kadus märkimisväärne arv töökohti, vähenes potentsiaalne SKP ja halvenes rängalt riigi rahandus. Euroopa majanduse elavdamise kava on sellele vaatamata aidanud liikmesriikidel kriisiga võidelda, osalt koordineeritud stimuleerivate fiskaalmeetmete abil. Kriis on seega näidanud, et kui liidu poliitika koordineerimist tugevdada ja see tegelikkuses toimivaks muuta, võib see anda märkimisväärseid tulemusi. Kriis tõi selgelt esile ka selle, et liikmesriikide majanduse olukord ja tööhõive olukord on üksteisest tugevalt sõltuvad. Euroopa Liidu Komisjon tegi ettepaneku koostada uueks aastakümneks uue strateegia – Euroopa 2020. aasta strateegia, mis võimaldaks liidul kriisist tugevamana välja tulla ning suunata oma majandus aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu teele, millega kaasneks tööhõive, tootlikkuse ja sotsiaalse ühtekuuluvuse kõrge tase (Liikmesriikide tööhõivepoliitika..., 2010). Noori on kriis tabanud eriti rängalt. Nad on haavatavad, sest nende elus on parajasti üleminekuperiood, mil neil puuduvad töökogemused, vahel jääb vajaka haridusest ja koolitustest ning tihtipeale ka sotsiaaltagatistest; piiratud on noorte juurdepääs rahalistele vahenditele ning töötingimused on ebakindlad. Rohkem mõjutavad madal palk ja ebakindlad töötingimused tõenäoliselt eelkõige noori emasid, kellel puuduvad piisavad võimalused töö- ja eraelu tasakaalustamiseks. Lisaks on noori, kes on eriti ebasoodsas olukorras või diskrimineerimisoskus. Seepärast on vaja võtta asjakohaseid toetavaid meetmeid, tunnistades

samas aga noorte isiklikku vastutust oma tee leidmisel majandusliku tegevuse juurde (Noortegarantii loomise kohta, 2013).

Euroopa Liidu Komisjoni 2013. aasta teatises Koostöö Euroopa noorte heaks on toodud välja meetmed noorte töötuse vähendamiseks, mida on vaja viivitamata võtta selleks, et tuua noored tagasi tööturule, õppima ja koolitusse. Need meetmed hõlmavad järgmist:

- rakendada noortegarantii;
- investeerida noortesse Euroopa Sotsiaalfondi kaudu;
- rakendada võimalikult kiiresti noorte tööhõive algatus
- toetada ELi sisest tööjõu liikuvust EURESi kaudu;
- astuda samme koolist tööle ülemineku lihtsustamiseks, suurendades kõrge kvaliteediga õpipoisi- ja praktikakohtade pakkumist ja püüdes leida lahendusi oskuste puudumise probleemile;
- kiirendada reforme, mille pikaajaline eesmärk on tõelise ELi tööturu toimimine ning
- meetmed, millega toetada viivitamatut töökohtade loomist eelkõige VKEdes ja luua stiimulid noorte inimeste värbamiseks.

Mitmes nimetatud valdkonnas on ettevalmistustöö juba tehtud. Nüüd on prioriteet nimetatud meetmete võimalikult kiire rakendamine. Edu sõltub nii liikmesriikide poliitilisest tahtest kui ka erasektori suutlikkusest noorte jaoks võimalusi luua. EL ei saa asendada liikmeriigi tasandil tehtavat tööd, kuid ta saab aidata asju käima lükata, juhtides riigipõhistes soovitustes tähelepanu kõige olulisematele reformidele, levitades parimaid tavasid, suunates investeeringuid ELi eelarvest ja aidates noortel Euroopa ühtsest turust täielikku kasu saada (Meetmed noorte töötuse..., 2013).

Strateegia „Euroopa 2020“ on Euroopa Liidu kümne aasta majanduskasvu ja tööhõive strateegia, mis käivitati 2010. aastal, mis loob tingimused arukale, jätkusuutlikule ja kaasavale majanduskasvule (Strateegia „Euroopa 2020“..., 2014). Euroopa Liidu strateegias Euroopa 2020 on paika pandud viis eesmärki, mis peaks olema täidetud 2020. aastaks. Need eesmärgid on omavahel seotud ja tugevdavad üksteist vastastikku ning millest kolm on otseselt seotud sellega, et aidata vähendada noorte töötust.

Liiga paljud noored jätavad vara kooli pooleli, mis suurendab nende riski jääda töötuks või passiivseks, elada vaesuses ning põhjustada suuri majanduslikke ja sotsiaalseid kulusid. Aastal 2010 on 14,4% 18-24aastastest ELis ilma keskhariidusest ja nad ei omanda ei haridust

ega kutset. ELi eesmärk on vähendada varast kooli poolelijätmist 10%-ni. Euroopas on ka palju ära teha kirjaoskuse arendamisel (Noorte liikuvus, 2010). Euroopas tuleb kiiresti parandada noorte tööhõivet. Algatusega „Noorte liikuvus“ esitatakse poliitiliste prioriteetide raamistik riiklike ja ELi tasandi tegevuste jaoks, et koolist tööle ülemineku hõlbustamise ja tööturu killustatuse vähendamise kaudu vähendada noorte töötust. Erilist tähelepanu pööratakse riiklike tööhõiveteenuste osale, mis peab julgustama noortegarantiid tagama, et kõigil noortel oleks töö või et nad omandaksid haridust või osaleksid tööturupoliitika aktiivsetes meetmetes, luues Euroopa vabade töökohtade seire ja toetades noori ettevõtjaid (Noorte liikuvus, 2010).

Noorte ees on järjest suurenev hulk hariduslikke valikuid. Nad peavad olema suutelised tegema teadlikke otsuseid. Nad peavad saama teavet haridus- ja koolitusvõimaluste kohta, samuti peavad nad saama selge ettekujutuse töövõimalustest, et luua vundament oma karjääri korraldamiseks. Tööturuasutuste kindlal osalusel tuleb edasi arendada kvaliteetset karjäärinõustamist ja kutsesuunitlust, mida toetavad meetmed, et parandada sektorite ja elukutsete reputatsiooni tööhõivepotentsiaaliga (Noorte liikuvus, 2010).

Noorte jaoks on väga olulised varased töökogemused töökohal, et areneksid tööl nõutavad oskused ja pädevused. Tööpraktika käigus töökohal õppimine on suurepärane vahend noorte järk-järguliseks tööturule integreerimiseks. Liikmesriigiti on tööpraktika pakkumine ja kvaliteet väga erinev. Mõned riigid on hiljuti asunud selliseid koolitussüsteeme rajama. Selleks, et sellised süsteemid oleksid tõhusad ja tööturu jaoks olulised, on nende kujundamisel, korraldamisel, läbiviimisel ja rahastamisel väga oluline sotsiaalpartnerite osalus. Selliseid meetmeid tuleks edasi arendada, et suurendada oskuste baasi kutsehariduses (Noorte liikuvus, 2010).

Euroopa Liidu Nõukogu 21. oktoobri 2010 otsus liikmesriikide tööhõivepoliitika suuniste kohta, kus 7. suuniseks on naiste ja meeste tööturul osalemise suurendamine, struktuurse tööpuuduse vähendamine ja töö kvaliteedi edendamine: Tööturul osalemise suurendamise võtmeks on aktiveerimine. Liikmesriigid peaksid kaasama Euroopa Ülemkogu poolt heaks kiidetud turvalise paindlikkuse põhimõtted tööturupoliitikasse ja neid kohaldama, kasutades asjakohaselt ära Euroopa Sotsiaalfondi ja teiste ELi fondide toetust, eesmärgiga suurendada tööturul osalemist ning võidelda tööturu killustatuse, sellelt kõrvalejäämise ja soolise

ebavõrdsusega, vähendades samal ajal struktuurset tööpuudust (Liikmesriikide tööhõivepoliitika..., 2010).

Liikmesriigid peaksid kiirendama sotsiaalset dialoogi ja püüdma vähendada tööturu killustatust meetmetega, mis on suunatud ebakindlate töösuhete, vaeghõivete ja mitteametliku töötamise vähendamisele. /.../ Kõnealused teenused ja meetmed peaksid olema avatud kõigile (sealhulgas noortele), keda ähvardab töötuks jäämine ja kes on tööturul kõige kauem eemale jäänud (Liikmesriikide tööhõivepoliitika..., 2010).

Olulise panuse töötute ja mitteaktiivsete hõivesse toomisel ning aktiivsete tööturumeetmete osutamisele on andnud riikliku arengukava 2004-2006 Euroopa Sotsiaalfondist toetav meede 1.3 „Võrdsed võimalused tööturul“, mille eesmärgiks on töötuse ja seeläbi vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse laiaulatuslikum ja tõhusam ennetamine ja leevendamine ning sotsiaalse kaasatuse suurendamine.

Euroopa Liidu peamine eesmärk, mille alusel liikmesriigid kehtestavad oma riiklikud eesmärgid, võttes arvesse oma suhtelist lähtepositsiooni ja riigi eripära, on püüda saavutada 2020. aastaks 20-64-aastaste naiste ja meeste 75%-line tööhõivemäär muu hulgas noorte, vanemaealiste töötajate ja madala kvalifikatsiooniga töötajate suurema tööturul osalemise ja seaduslike sisserändajate parema tööturule kaasamise kaudu (Liikmesriikide tööhõivepoliitika..., 2010).

Euroopa Liidu Nõukogu 21. oktoobri 2010 otsus liikmesriikide tööhõivepoliitika suuniste kohta, kus 8. suuniseks on tööturu vajadustele vastava kvalifitseeritud tööjõu arendamine ja elukestva õppe edendamine. Liikmesriigiks peaksid edendama tööviljakust ja tööalast konkurentsivõimet piisava teadmiste ja oskuste pakkumisega, mis on vastavuses tööturu praeguse ja tulevase nõudlusega. /.../ Koostöös tööturu osapoolte ja ettevõtjatega peaksid liikmesriigid parandama juurdepääsu koolitusele ning tugevdama haridus- ja karjäärinõustamist. /.../ Selleks, et toetada noori ja eriti neid, kes ei käi tööl ega koolitusel ega omanda haridust, peaksid liikmesriigid koostöös tööturu osapooltega rakendama kavasid, mille eesmärk on aidata neid inimesi esimese töökoha leidmisel, töökogemuse hankimisel või edasiõppimis- ja koolitusvõimaluste, sealhulgas praktikakohtade leidmisel, ning sekkuma noorte töötuks jäämise korral kiirelt. Kvalifikatsiooni tõstmise ja vajaduste ennetamise poliitika tulemuslikkuse üle teostatav regulaarne järelevalve peaks aitama kindlaks teha valdkonnad, mida saaks parandada, ning suurendama haridus- ja

koolitussüsteemide vastavust praegustele ja tekkivatele vajadustele. Nimetatud eesmärkide saavutamise toetuseks peaksid liikmesriigid kasutama vajaduse korral Euroopa Sotsiaalfondi ja teiste ELi fondide vahendeid. Inimkapitali tehtavaid investeeringuid võiks täiendada tööjõu nõudluse stimuleerimise poliitika. (Liikmesriikide tööhõivepoliitika..., 2010).

Meetme raames on toetatud töötute ja koondamisteate saanud töötajate kiiremat integreerumist tööturule, samuti riskirühmade paremat ligipääsu tööturule ning tööturuteenuste tulemuslikkuse ja kvaliteedi tõstmist. Tööturu riskirühmade osas on meetmest oluliselt panustanud puuetega inimeste tööle aitamise ning piloteeritud spetsiaalselt puudega inimestele suunatud tööturuteenuseid. /.../ Olemasoleva seireinfo põhjal võib öelda, et suur osa projektidest on olnud tulemuslikud eeskätt seetõttu, et pakuvad paindlikke ja sihtrühmade vajadustele (nt pikaajalised töötud, noored, vanemaealised, mitte-eestlased, vanglast vabanenud, puuetega inimesed, noored emad) kohandatud kompleksseid teenuseid ning individuaalset lähenemist. Samuti pakutakse projektide raames töötutele mitmeid toetavaid teenuseid tööturumeetmetes osalemiseks (nt transporditoetus, hooldusteenuse pakkumine pereliikmele). Mitmed tegevused (nt individuaalne tegevuskava), mida varem rakendati struktuurivahenditest projektipõhiselt, on tänaseks sätestatud tööturгу reguleerivas seadusandluses (Inimressursside rakendamise tegevuskava, 2013).

Noortegarantii. Kõnealune noortegarantii kontseptsioon ei ole uus. Juba 1981. aastal määratles Põhjamaade Nõukogu1 selle kui „sotsiaalse olukorra, mille puhul tagatakse kõigile noortele tegelikud hariduse, koolituse ja tööhõive võimalused kooskõlas ühelt poolt isiku eesmärkide, võimete ja huvidega ning teiselt poolt ühiskonna vajaduste ja eesmärkidega”.

Mõiste „noortegarantii“ tähistab olukorda, kus noored saavad nelja kuu jooksul alates töötuks jäämisest või formaalharidussüsteemist lahkumisest kvaliteetse töö-, haridustee jätkamise, õpipoisiõppe või praktikapakkumise. Haridustee jätkamine hõlmaks ka kvaliteetseid koolitusprogramme, mille tulemuseks oleks tunnustatud kutsekvalifikatsioon (Soovitus noortegarantii..., 2013).

Noortegarantii aitaks kaasa järgmise kolme strateegias „Euroopa 2020“ seatud eesmärgi saavutamisele: vanuserühmas 20-64 peab tööhõive määr olema 75%, haridussüsteemist

varakult lahkunud noorte osakaal peab jääma alla 10% ning vähemalt 20 miljonit inimest tuleb vaesusest ja sotsiaalsest tõrjutusest välja tuua (Soovitus noortegarantii..., 2013).

Noortegarantii rakendamiseks tuleb luua toetusmeetmeid hõlmav kava, mida kohandatakse vastavalt riiklikele, piirkondlikele ja kohalikele oludele. Sellised meetmed lähtuvad kuuest kesksest valdkonnast, milleks on partnerluspõhiste lähenemisviiside väljatöötamine, varane sekkumine ja aktiveerimine, tööturule integreerumist toetavad meetmed, liidu vahendite kasutamine, kava hindamine ja pidev täiustamine ning kiireloomuline rakendamine. Peamine eesmärk on ennetada haridussüsteemist varakult lahkumist, parandada tööalast konkurentsivõimet ja kõrvaldada praktilised tõkked tööhõives. Meetmeid võib toetada liidu fondide vahenditest ja neid tuleb pidevalt jälgida ja täiustada (Soovitus noortegarantii..., 2013).

Et vabad töökohad ja tööotsijad teineteist leiaksid, kavandab komisjon Euroopa Parlamendi toel uut suunatud tööalase liikuvuse skeemi, et võimaldada noortel leida töö teises ELi liikmesriigis ning aidata ettevõtetel täita vabad töökohad. Ettevalmistava meetmega „Sinu esimene EURESi töökoht” aitab komisjon noortel ja tööandjatel edendada riigiülest värbamist ja praktikat (Noortele pakutavate võimaluste..., 2011).

Ülevaade Euroopa Sotsiaalfondi meetmetest noortele. Euroopa Sotsiaalfond on Euroopa Liidu põhivahend, mis aitab toetada tööhõivet, inimestel paremaid töökohti saada ja tagada kõigile ELi kodanikele õiglasemad tööväljavaated. Selle tegevuse põhimõtteks on investeerida Euroopa inimkapitali – töötajatesse, noortesse ja kõigisse tööotsijatesse. ESFi igal aastal jagatavad vahendid 10 miljardi suuruses summas parandavad miljonite europlaste tööväljavaateid, aga eriti nendel, kellel on raskusi töö leidmisega. ESFi on tähtis roll Euroopa eesmärkide saavutamisel ning majanduskriisi tagajärgede leevendamisel, eriti tööpuuduse kasvu ja vaesuse taseme osas (Mida ESF kujutab..., 2016). Aastateks 2014-2020 on komisjon teinud ettepaneku eraldada ESFi vähemalt 84 miljardit eurot, mis oleks suunatud investeerimisprioriteetidele, nagu tööotsijate ja töötute juurdepääs tööturule: mittetöötavate või haridust ega kutset mitteomandavate noorte püsiv kaasamine tööhõivesse, sealhulgas noortegarantii kaudu; töö füüsilisest isikust ettevõtjana, ettevõtlus ja ettevõtte loomine ning investeringud haridusse ja sotsiaalsesse kaasatusse ja riigiasutuste suutlikkuse parandamine (Töövõimalusterohke majanduse..., 2012). Suurem osa riikidest (Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Kreeka, Leedu, Rootsi, Rumeenia, Slovakkia ja Ühendkuningriik)

on töötute noorte põhirühmana välja toonud haridussüsteemist ja koolitusest varakult lahkujad ja leiavad, et noorte tööhõive olukorra parandamisel on tähtsad just sellele rühmale suunatud meetmed. (Noorte pakutavate võimaluste..., 2011).

Üks meede nendest viiest on „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine“, mille alt rahastati sealhulgas just neid projekte, mille eesmärk oli parandada noorte võimalusi saada tööturule. Projektide üheks sihtgrupiks olid töötud noored vanuses 16 kuni 24.

2011. aasta lõpus oli liikmesriikidel ESFist kasutada veel 30 miljardit eurot, mida ei ole konkreetsete meetmete jaoks veel eraldatud. Noorte töötuse probleemi lahendamiseks suunatud jõupingutused ei ole tihti kooskõlas küsimuse raskusega. Lisaks vajadusele kiirendada rakendamist, kuna see aitab parandada noorte tööhõivet, on vaja ka välja töötada uued meetodid, et toetada noorte osalemist väljaõppe ja praktika programmides või edendada ettevõtlikkust noorte hulgas, sealhulgas ka sotsiaalmajanduse valdkonnas. Rohkem kui pooltes liikmesriikides on noorte tööhõive olukord ELi keskmisest halvem. Kuigi põhjuslikku seost ei saa välja tuua, näitavad kättesaadavad andmed, et riikides, kus noorte töötus on kõige kõrgem, ei tegeleta ESFi programmide raames noortega piisavalt. Näiteks 2010. aasta juunis oli noorte tööpuuduse määr Kreekas 32 %, Itaalias 27 % ja Leedus 36%, samas kui noored moodustasid ESFi meetmetest kasu saajatest vaid vastavalt 11 %, 15% ja 14%. Liikmesriikides, kus ESFi programmide rakendamise määr on üle 40 % ja noorte töötuse tase üle keskmise, tuleks suurendada noorte osakaalu ESFi programmides ja keskenduda konkreetsetele noortega seotud meetmetele (Eesti, Hispaania, Leedu ja Läti). Tähelepanu suunamine noortega seotud meetmetele ja rakendamise kiirendamine võib noorte tööhõive olukorda kiiresti parandada. Projektis läbiviidavad tegevused peavad olema otseselt tulemustele suunatud ja lähtuma sihtgrupi eeldustest ja vajadustest. Läbi projekti tegevuste peab sihtgrupp olema valmis tööturule sisenema või sinna naasma. Projektid peavad pakkuma tegevusi, mis omavahel kombineerituna aitavad töötul isikul ületada takistusi, mis on põhjustanud töötuks jäämise. Projekti tegevused peavad tagama, et töö kaotanud sihtgrupi liikmed jäävad projektist väljudes tööturuga seotuks ning suurendavad oma võimalusi tööl püsimiseks. Sihtgrupile osutatud tegevuste mõju peab kestma ka pärast projekti lõppemist (Abimaterjal toetuse taotlejale..., 2013).

1.2.2. Tööturumeetmed Eestis

Käesolevas alapeatükis antakse ülevaade Eestis elavatele noortele suunatud tööturumeetmetest.

Noortevaldkonna arengukavas 2014-2020 on välja toodud, et lähtudes noorte seisundist ja Eesti seatud eesmärkidest, et selle seitsmeaastase perioodi jooksul on noortevaldkonnas vajalik võtta fookusesse järgmised punktid 1) rohkem võimalusi loovuse arendamise, omaalgatuseks ja ühistegevuseks; 2) ebavõrdsete olude mõju vähendamine noore arenguvõimalustele ja tõrjutuse vältimine; 3) aktiivne osalus kogukonnas ja otsustes; 4) edukus tööturul; 5) kvaliteetne noortepoliitika ja noorsootöö.

Noorte tööeluks ettevalmistamist ja tööturul toimetuleku toetavad meetmed on suunatud:

- hariduse kvaliteedi parandamiseks, eduka õpikogemuse toetamisele ja haridusse tagasitoomisele;
- noorte oskuste ja teadmiste täiendamisele läbi noorsootöö;
- karjääriteenuste süsteemsele arengule;
- töötutele noortele suunatud aktiivsete tööturumeetmete pakkumisele.

Seega peab noortevaldkonna koostöö olema ühiselt eesmärgistatud ning kõigi osapoolte panus peab olema võrdväärne tagamaks noorele toetava keskkonna, kus oleks võimalik siirduda ühest eluetapist teise. Koostöö ja sihipärane tegevus on tähtsad nii horisontaaltasapinnal ehk riigi, maakonna ja kohaliku omavalitsuse tasandil, kui ka vertikaaltasandil ehk institutsioonide omavaheline koostöö. Selleks on loodud konkreetne tegevuskava Euroopa Liidu noortegarantii elluviimiseks Eestis, millest räägib täpsemalt järgmine alapeatükk.

Eesti noortegarantii

Eesti noortegarantii on osa Euroopa Liidu algatusest, mille raames on iga liikmesriik võtnud vastu oma tegevuskava. Eesti noortegarantii tegevuskava tegevusi viiakse ellu 2015. aastast.

Eesti noortegarantii on riiklik tegevuskava, milles sisalduvate erinevate tegevustega soovitakse aidata, et noored saaksid töötuks jäämisel või koolist lahkumisel võimalikult kiiresti tagasi tööle, oma haridusteed jätkata või olla muul moel ühiskonda aktiivselt kaasatud (Noortegarantii, 2016). Võimalikult kiiresti tähendab riikliku tegevuskava alusel seda, et alla 25-aastased noored saaksid hiljemalt nelja kuu möödudes töötuks jäämisest või

formaalharidusest lahkumisest kvaliteetse töö-, haridustee jätkamise või koolituspakkumise (Noortegarantii, 2016).

Lisaks olemasolevatele noorte töötust ennetavatele tegevustele, mis hõlmavad formaalharidust, noorsootööd ja karjääriteenuseid, on Euroopa Sotsiaalfondi 2014-2020 perioodi vahenditest kavandatud täiendavad tegevused noorte töötuse ennetamiseks. Ennetavate tegevuste põhirõhk on noorte tööelust teadlikkuse suurendamisel ja NEET-noortele suunatud tugimeetmete käivitamisel ja arendamisel. Ennetavate tegevuste tõhususe tagamiseks on vahendeid planeeritud ka teadmispõhisuse suurendamiseks ja NEET-noorte olukorra paremaks tundmiseks (Noortegarantii, 2016).

Noortegarantii rakendamisega Eestis on seotud üheksa organisatsiooni, kellest vastutavateks on Sotsiaalministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium. Lisaks on noortegarantiisse kaasatud nii Töötukassa, Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus kui ka vabaühendused. Nende rollist ning nende pakutavatest tegevustest ja olulisusest noortele kirjutan lähemalt järgnevas kahes alapeatükis.

Noortegarantii kaudu on alguse saanud ka kogukonnapraktika on kodanikuhariduse teemaline programm, mis viib gümnaasiumide õpilased ühiskonnaõpetuse aine raames kohalikesse vabaühendustesse põgusale praktikale. Selleks, et noored saaksid paremat aimu, millega vabaühendused tegelevad ja kuidas oma tööd korraldavad, ning oskaksid tulevikus kaaluda pikaajalisemat vabatahtlikku tegevust, vabaühenduses töötamist või oma MTÜ loomist. Programmiidee on tärganud mujal maailmas levinud programmi International Baccalaureate eeskujul, kus tegevuse "*Creativity. Action. Service*" raames tehakse kogukonnale kasulikke tööd (Kogukonnapraktika, 2016). Kogukonnapraktika annab palju rohkem kui koolitund. Esiteks praktiline tegevus, reaalne kokkupuude ühiskonnaelu mingi tahuga. Nad teadvustavad varem raamatutest loetud teksti, nt kui palju on vaeseid ja toimetulekuraskustes peresid, nende kodulinnas. Õpikust loetuna see jutt nende teadvusega ei haaku, kuid kui tassivad toidupakke reaalsetele inimestele, siis teadvustavad (Sarv, 2016).

Nii Töötukassa teenused, kogukonnapraktika ja noorsootöö poolt pakutav teevad minu meelest juba väga tugeva komplekti nendest võimalustest, kuidas aidata noort inimest üleminekuperioodil haridusest tööellu.

Töötukassa poolt pakutavad teenused noorele

Eesti tööturuteenuste ja -toetuste seaduse kohaselt on üheks tööturu riskirühmaks 16–24-aastased töötud. Töötukassas on võimalik ennast alates 16. eluaastast töötuks registreerida. Siiski ei pöördu kõik noored, kes on ilma tööta ning ei õpi, Töötukassa poole. Siiski tõusis osakaal majanduskriisi aastatel, mil pakutavaid töökohti oli vähe ning inimestel seetõttu keerulisem tööd leida. Näiteks majanduskasvu tippaastatel 2006-2007 pöördus tööturuameti poole vaid umbes 28% töötutest (Noored ja tööturg, 2010). Siiski võiks olla Töötukassa see esmane koht, kuhu noor saab pöörduda olukorras, kus ta on jäänud jätta töö leidmisega. Eesti Töötukassa on riikliku tööturupoliitika elluviija. Töötukassa vastutab riiklikul tasandil aktiivsete tööturumeetmete osutamise eest. Muuhulgas omab töötukassa ressursi professionaalse personali näol, mis tagab programmis seatud eesmärkide eduka elluviimise (Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise..., 2007).

Alates 2015. aasta jaanuari algusest pakutakse Noortegarantii tegevuskava alusel Töötukassa kaudu noortele uusi teenuseid, mis on mõeldud noorte tööturualase informeerituse tõstmiseks. Nendeks on kaks teenust: tööelu tutvustavad töötoad ning „Minu esimene töökoht“. Lisaks neile teenustele on võimalik ka saada karjäärinõustamist, mis on suunatud kõigile ning sealhulgas ka noortele, kes ei ole ennast Töötukassas töötuna registreerinud või töötuks jäänud.

Töötukassa teenuse „Minu esimene töökoht“ sihtrühmaks on 17-29aastane noor, kes vastab kõigile järgnevatest punktidest:

- Töötuna registreeritud järjest vähemalt neli kuud ega ole tööd leidnud
- Puudub erialane haridus ehk on omandanud alg-, põhi- või üldkeskhariduse
- Ei ole töökogemust või see on lühiajaline.

Viimases punktis toodud lühiajaline töökogemus tähendab seda, et noor on olnud viimase kolme aasta jooksul vähem kui aasta tööl või kokku töötanud vähem kui kaks aastat.

Aastal 2015. osales teenusel 212 noort ning 2016. aasta esimese kahe kuuga osales teenusel kokku juba 45 noort. See on võrreldes eelmise aasta kahe kuuga 25 inimest rohkem.

Töötukassa teenusega „Minu esimene töökoht“ on 2018. aastaks kavas tööturule saata 2480 noort. Selle kaudu on esimese aastaga saanud tööle märksa vähem noori kui algul kavatseti. Eesmärk oli aidata 2015. aastal tööle ligikaudu 500 noort, kuid 2016. aasta veebruari lõpuks

oli teenusele suunatud kokku 257 noort (Viiron, 2016). Ida-Virumaal on antud teenus võrreldes teiste maakondadega suunanud rohkem noori teenusele, kuid see veel ei tähenda seda, kuidas noortel on läinud ja kas teenusega seoses on tekkinud probleeme. Võrdluseks võib tuua selle, et alates 2015. aasta algusest on Idu-Virumaal antud teenusele suunatud 66 noort samal ajal kui teisel kohal oleval Harjumaal on neid noori ainult 25. Samas on need numbrid põhjendatud, kuna noorte töötus Ida-Virumaal on kõrgem kui teistes maakondades. Töötukassa kodulehel on välja toodud, et „Minu esimese töökoha“ puhul maksab Eesti Töötukassa eriala oskuste ja töökogemusega noorele tööle aitamiseks tööandjale palgatoetust ja hüvitab koolituskulud. Palgatoetust makstakse tööandjale 12 kuu eest ja 50% töötaja ühe kuu töötasust ja mitte rohkem kui kahekordne alampalk. Tööalase koolituse kulu hüvitatakse tööandjale kuni 2500 eurot kahe aasta jooksul noore töötaja tööle asumisest arvates. Tööandja peab omaltpoolt sõlmima noorega tähtajatu töölepingu või vähemalt kaheaastase tähtajalise lepingu ning võimaldama talle vajadusel väljaõpet töökohal ja/või osalemist tööalasel koolitusel.

Teine teenus, mis alates 2015. aastast noortele osutatakse on tööelu tutvustavad töötoad, mis on suunatud 8.-12. klassi õpilastele, tõstmaks noorte tööalast teadlikkust ning ennetamaks noorte töötust. Töötoad toimuvad nii koolides kui ka mujal väljaspool töötukassast (Mis muutub tööturuteenustes..., 2015).

Samuti jätkab töötukassa koostöös avatud noorte keskusega noortele mobiilse nõustamise pakkumist ning vahendab töövarjupäeva võimalusi töötuna registreeritud noortele ja korraldab noortele suunatud messe hooajatööde ja praktikakohtade vahendamiseks (Noortegarantii, 2016).

Noorsootöö roll noore elus

Noorte sisenemist tööturule raskendab hariduse ja töökogemuse puudumine. Formaalne haridus ja selle institutsionaliseeritud struktuur – kool – ei suuda üksi täita noorte ja ühiskonna ootusi eluks ettevalmistuse osas. Lisaks formaalõppele ehk kooliharidusele toimub õppimine ka vabahariduse ehk mitteformaalne õpe ja eluhariduse näol ehk informaalne õppimine (Selg, 2013). Noorte elus mängivad tihti suuremat teadmised ja oskused, mis on saadud mitteformaalses haridussüsteemis. Formaalseid ja informaalsete oskusi aitab kujundada noorsootöö (Noored ja tööturg noorsootöö..., 2006).

Kivimäe (2011) on järgnevalt välja toonud, millised on noorsootöö võimalused seoses noorte olukorraga tööturul. Sotsiaalse tõrjutuse ennetamiseks ja selle mõju vähendamiseks on noorsootööl mitteformaalse hariduse valdkonna kasutada suur hulk võimalusi ja meetodeid, mida teistes valdkondades on raskem või võimatu rakendada. Noorsootöö põhimõtted ja eetika, mis väärtustavad noort kui partnerit ning „otsivad“ noori nende tegelikus elukeskkonnas, noorte huvide ja vajaduste maailmas, on eriti sobivaks aluseks reaalse sotsiaalse kaasatus kujundamisele. Kättesaadavad võimalused eneseteostuseks ja eneseväärikuse kujunemiseks, aga ka tugi probleemidega toimetulekuks – need on noorsootöö võimalused (Kivimäe, 2011). Noorsootöö vahendusel saab noor tööturule sisenemiseks vajalikud sotsiaalsed oskused ja tööoskused (Noored ja tööturg noorsootöö..., 2006).

Noorte igakülgse heaolu ja toimetuleku tõhus toetamine eeldab erinevate valdkondade koostööd ning noorsootööl on – noore isiksuse mitmekülgseks arenguks perekonna-, tasemehariduse- ja tööväliselt tingimusi luues – ühe toimealana siin oma roll kanda (Noored ja sotsiaalne kaasatus, 2012). Noorte tööpuuduse ennetamise üheks meetmeks on olnud noorte oskuste ja teadmiste täiendamine läbi noorsootöö. Noorsootöö panustab noorte arengusse ja tööeluks ettevalmistamise seisukohalt on olulisemateks noortele tööeluga kokkupuuteid võimaldavate ja nende sotsiaalsete oskuste arendamisele suunatud meetodid.

Noorsootöötajate kohustuseks on leida silmaringi avardavaid tegevusi ja võimalusi, mille kaudu saaks noor läbi osalemise reaalse eluga kokku viia. See on üsna keeruline ülesanne, kuna noored pole alati avatud erinevatele tegevustele. Seega oleks oluline, et noorsootöötaja looks asjakohase ja tähendusliku vahekorra mugavuse ja vaimse pingutuse vahel. Noorsootöötajate sotsiaalseks missiooniks on toetada noori, et nad pääseksid ligi erinevatele ühiskonnas pakutavatele vahenditele, mis aitavad tugevdada noore inimese võimalusi iseseisvumiseks ja enesemääratlemiseks. Kui jätta need ressursid suunamata, siis jagunevad need paraku ebaühtlaselt. Seega on noorsootöö üheks funktsiooniks teostada ümberjaotamispoliitikat. Kuna praegune ühiskond ei ole avatud uutele meetmetele, mis ületavad praeguseid ühiskonnakorraldusi, siis on noorsootöötaja kohustuseks leida õige tasakaal (Coussée, Williamson, 2011).

Majanduskriisi taustal leiavad ka noorsootöötajad, et nende ülesanded on muutunud ning kasvava noorte tööpuuduse kontekstis suurenevad nõudmised just noorte harimise ja

juhendamise seisukohalt. Pedagoogiline funktsioon on ümberhinnatud ning see ei ole enam seotud hariduse pakkumise ja silmaringi laiendamisega, vaid viitab üsna keskselt noorte tööhõive suurendamisele (Coussée jt, 2011). Noorsootöötajad loovad turvalise keskkonna, kus noortel on võimalus õppida, kuid see ei pruugi tähendada õppimist mõõdetavates teadmistes, oskustes või pädevustes. Mitteformaalse õppimiseprotsessis on keskmis rohkem inimese identiteedi areng, oma olukorra analüüs ja vajaduste määratlemine (Coussée jt 2011)

Noortegarantii rakendumisele aitavad kaasa ka noorsootööga seotud organisatsioonid. Üks mahukamaid noortele suunatud riiklik noortekeskuste programm Eesti ajaloos on Noorte Tugila. Noorte Tugila on osa Euroopa Liidu poolt algatatud Eesti Noortegarantii riiklikust tegevuskavast, mille eesmärgiks on töö kaotanud või koolist lahkunud noortele võimalikult kiire naasmine ühiskonnaellu (Noorte Tugila, 2016). Noorte Tugila asuvad üle kogu Eesti. Riik jaotub piirkondadeks, millest iga alla koonduvad mitu kohalikku omavalitsust. Hetkel on programmiga ühinenud pea 50 noortekeskust, kellest igaüks suudab tegutseda kuus kuni 30 noorega. Noorte Tugila noorsootöötajad toetavad noori, aidates neil oma soovides selgusele jõuda. Lisaks kogemuste saamisele noorsootöö kaudu aitavad Tugilad noortel luua kontakte hardusasutuste, irganisatsioonide ja tööandjatega. Noorsootöötaja on osa noore haridustee jätkamisest või tööturule sisenemist soosivast võrgustikust. Iga noor osaleb programmis oma vajadustele vastavalt kuni pool aastat. Osalusaja lõppemisel hoitakse noorega kontakti veel vähemalt kuue kuu jooksul (Noorte Tugila, 2016).

Eesti Noorsootöö keskuse kodulehel on välja toodud, et toe rahaline maht 3,1 miljonit eurot võimaldab individuaalselt läheneda kuni 2800 noore inimese muredele aastas, toetades neid õppimise juurde naasmisel või tööelu alustamisel. Rahastus on tagatud 2018. aasta lõpuni.

1.3. Projekti “Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööle” kirjeldus

Käesoleva projekti idee sai alguse Pärnumaa Vabatahtlike Keskuse ja Töötukassa omavahelisest koostööst. Koostöö toimus eesmärgiga leida vabatahtlikke Töötukassa kaudu, kuid antud suhtlemise käigus selgus, et nende jaoks üheks suureks probleemiks on pikaajaliselt töötud noored, kes ei ole end töötuna registreerinud ja Töötukassal ei ole neid võimalik seetõttu aidata. Antud mõttest kasvas välja projektiidee. Projekti käimalükkamise ajal oli Pärnus registreeritud üle 800 noore töötut.

Rahastus saadi 2011. aasta maikuus Eesti Sotsiaalfondi poolt meetme 1.3.1 Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine kaudu projektile „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ (edaspidi: projekt), mille sihtgrupiks on vähemalt 6 kuud töötä olnud Pärnumaa noored vanuses 16-24. Projekti võeti ka vanemaid noori vanuses 25-27, kes on olnud üle aasta töötud. Projekt kestvus oli 11 kuud perioodil 01.08.2011 kuni 30.06.2012.

Projektis osales kokku 42 noort Pärnumaalt 15 erinevast omavalitsusüksusest – Pärnu, Vändra, Audru, Tahkuranna, Häädemeeste, Paikuse, Sauga, Sindi, Kihnu, Surju, Halinga, Are, Tori, Lavassaare ja Koonga. Pärnumaal on kokku 19 omavalitsusüksust, seega oli projektis esindatud 79% omavalitsustest. Kõige rohkem oli osalejaid Pärnu linnast 13 noorega. Ülejäänud kohtadest jäi osalejate arv vahemikku üks kuni neli noort.

Projekti teostajaks ja läbiviijaks oli Pärnumaa Ettevõtlus-ja Arenduskeskus. **Projekti põhieesmärk** oli aktiveerida pikaajaliselt töötud läbi kogukonna toetuse. Ideeks oli kutsuda kogukonnad appi, et aidata individuaalse töö kaudu aktiveerida noori (Paas jt, 2013). Projekti raames integreeriti noori kohalike seltside töösse ja läbi sellise toetuse julgustati neid tööturule minema ning seal toime tulema. Lisaks antakse neile tööturule sisenemiseks vajalikke oskusi ja praktilisi kogemusi. Projekt pakkus töötule noorele võimalust tulla kodust välja ja osaleda kogukonnatöös, saada tööpraktikat ja koolitust, leida läbi tööklubides osalemise motivatsiooni ja saada teadmisi tööturul hakkama saamiseks.

Projekti meeskonda kuulusid projektijuht, koolitus- ja tööpraktika koordinaator, raamatupidaja, 18 mentorit ühendustest ja noortekeskustest, 38 praktikajuhendajat ja 5 karjäärinõustajat.

Projekti maksumus oli 163 091 eurot, sellest 146 691 euroga toetas Euroopa Sotsiaalfond. Projekti omafinantseeringu 16 400 eurot tagasid Pärnumaa omavalitsused, liikumine Kodukant ja Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskus (Paluoja, 2011). Projekti partnerid olid Pärnumaa Omavalitsuste Liit, Aktiviseerimiskeskus Tulevik, MTÜ Pärnumaa Kodukant, Eesti Töötukassa.

Projekti läbi viidud tegevused. Projekti uuenduslikuks nüansiks on see, et tavapäraste meetodikate juurde on toodud kogukonna vastutus ning soov tegelda oma piirkonna pikaajaliselt töötute noortega. Iga noorega püütakse tegeleda individuaalselt. See on projekti üks eripäradest ning muudab selle oluliselt ajamahukamaks. Individuaalne tegelemine on oluline, sest osalevad keerulise taustaga noored. Kaasatud on ka kaks erivajadusega noort, kes vajavad teistsugust lähenemist (Kuslap, 2012).

Projekt algas aktiivlaagriga, kus osalejad üksteisega tutvusid. Seejärel viidi läbi noorte individuaalne nõustamine, koostati koolituse ja praktika tegevuskava. Seejärel kaasati noored Pärnumaa MTÜdesse, kus nad said endale mentorid ja võimaluse osaleda kogukonnatöös, mis valmistab neid ette tööpraktikas osalemiseks. Tööharjutus ühingu juures annab noortel võimaluse ennast avastada ja luua enda ümber olulist tugivõrgustikku. Ühtlasi vajasisid pikalt töötud või paljudel juhtudele kunagi eelnevalt mittetöötanud noored algatuseks üldist arusaama töötegemisest ja eneseusu tõusu. Meeskonna jaoks on ka väga oluline viia noored välja keskkonnast, kus nad elavad, mille hulka võisid kuuluda näiteks probleemsed sõbrad (Kuslap, 2012).

2011. aasta lõpust kuni projekti lõpuni ootas neid ees koolitusega kombineeritud tööpraktika enda valitud valdkonnas. Tööpraktika raames oli noortel võimalik katsetada ka oma õpiettevõtte tegemist. Tööpraktika osas kasutati kõikvõimalikke võrgustikke. Samuti käiakse ise ettevõtetes kohapeal. Vahel minnakse noorega alguses kaasa, mille kohta on ettevõtetelt tulnud tagasisidet, et see on kasulik ning aitab noorel kiiremini kohaneda. Vahel on otsitud noorele uus praktikakoht kui talle olemasolev üldse ei sobi, selles osas püütakse olla igati paindlikud (Kuslap 2012).

Projekti raames toimuvad igakuised tööklubid kus noored saavad koostada oma CV-d, õppida kasutama erinevaid andmebaase, ennast Töötukassas kirja panna. Noored saavad projekti käigus stipendiumi, samuti hüvitatakse kõik projektiga seotud sõidukulud (Kuslap, 2012).

Muidugi vabatahtlikust tööst ja seltsi toest üksi ei piisa- see on lähteplatvorm, kuid siht on otsida noortele siiski tööd. Paralleelselt tööga seltsis ning mentoriga, korraldatakse noortele ka personaalset nõustamist, mis on oma sisult karjäärinõustamine. Noortega kohtutakse eraldi neile sobival ajal ning koostatakse just nende soovidele vastavad karjäärivõimalused. Paljud noored avavad ennast ning sealt saadakse mõtteid, kuidas noorega edasi minna. Nendele noortele, kes vajavad pikemat psühholoogilist nõustamist, üritatakse samuti võimalusel seda pakkuda. Koostöös mentoriga valmis igale noorele tegevuskava ehk mis koolitusel vaja osaleda ja milline tööpraktika sobib ning otsitakse just talle sobivat koolitust. Projekti jooksul tuli välja, et noored vajavad õpiabi. Näiteks ei osatud edukalt sooritada autojuhilubade eksamit. Korraldama on hakatud õpiringid. Seal nad õpivad õppima. Eriti oluline on see nendele, kes ei ole üheksandat klassi lõpetanud. Tundub, et see aitab õppimisele kaasa (Kuslap, 2012).

Projekti perioodi lõpuks oli eesmärk luua noortele edukas tugivõrgustik, mis jääks ka peale praktika lõpetamist püsima. Projektis on noored omandanud kogemusi ja saanud ettekujutuse, milline on töö valitud valdkonnas ja on tööturul kogemuse ning uute oskuste võrra tugevamal positsioonil. Projekti tulemuste ja noorte kogemuste tutvustamiseks valmib lühifilm, kus noored läbi oma lugude julgustaks teisi töötuid noori.

Tulemused projekti lõpuks. Projektis viidi läbi 40 noorele karjäärinõustamine, mille kestvus kokku oli iga noore kohta 5 tundi. Selle käigus valmisid karjäärivõimalused.

Projekti jooksul toimus 35 tööklubi, mille tulemusena valmisid noorte CV, saadi teadmisi töötamise võimalustest, töölepinguseadustest, projektikirjutamisest, välismaal töötamisest, ettevõtjaks olemisest ja paljust muust, mis on oluline tööturul.

Ühiseid koolitusi toimus noortele kaks. Üheks neist oli suhtlemistreening, mis kestis kuuel päeval ja kokku 24 tundi. Teiseks koolituseks oli kahepäevane motivatsioonikoolitus.

Noortele pakuti erialakoolitusi, mille mahuks kokku oli 4014 koolitustundi. Põhiprobleemideks antud koolituste juures olid see, et raske oli leida õiget koolitust, millest noor oleks huvitatud ning see, et paljudel noortel oli raskusi õppimisega. Noored vajaksid õppimisel abistajat.

Projekti jooksul tegid noored 1600 päeva tööpraktikat. Praktikabaasidega sõlmiti 50 lepingut. Tööpraktika eesmärgiks oli sõltuvalt noorest anda noorele võimalus omandada

töökogemus soovitud valdkonnas ja võimalusel leida praktikaettevõttes ka töökoht. Teiseks eesmärgiks oli tutvuda valdkonnaga, mida noor soovib tulevikus õppima asuda, et olla veendunud oma valikus. Tööpraktika käigus tajusid projekti eestvedajad, et ettevõtjad on huvitatud headest töökätest ja on valmis töölepingut sõlmima. Samuti tuli välja see, et noortel jäi tihti puudu oskustest oma soove ettevõtjale edastada ehk olla dialoogis ning suhelda.

Projekti lõpuks sai tööle 30 noort. Kaks noort läksid edasi õppima. Üks noor läks sõjaväkke. Kuus noort vajasisid töö leidmisel jätkuvalt Töötukassa tuge ning kolm noort loobusid projektist (Paas ja Lepik-Martinson, 2013).

Dokumendianalüüsi kohaselt on kõik projektid asjakohased. Kõik projektid olid kooskõlas rakenduskava, prioriteetse suuna ja meetme eesmärkidega. Sellise vastavuse tagavad avatud taotlusvoorude määrustes suhteliselt täpselt sõnastatud rahastatavad tegevused ja sihtrühmad ning nende järgimise range kontroll taotluste hindamisel ja rahastatud projektide elluviimisel./.../ Väga oluliseks peeti, et avatud taotlusvooru projektid jõuaks inimesteni, kes ei ole töötukassas arvel (Espenberg jt, 2014)

Paar kuud enne projekti algust oli Töötukassa andmetel 30.06.2011 seisuga registreeritud töötuid noori vanuses 15-24 Pärnumaal kokku 521 ja aasta enne seda kui tekkis projekti idee oli ametlikult registreeritud noori 1115, mis on küllaltki kõrge arv. Töötute arvu peetakse enamasti kahekordseks ehk realselt võis olla sel perioodil töötuid noori üle kahe tuhande. Sarnast suhet näitab ka see, et projektis osalejatest oli ainult 18 noort ennast enne projekti astumist töötuks registreerinud. Seega oli eesmärk leida projekti noored, kes ei ole varasemalt arvel olnud, suhteliselt edukas. Samuti peeti projektide hindamisel oluliseks seda, et taotlusvooru projektid jõuaksid inimesteni, kes ei ole töötukassas arvel (Espenberg jt, 2014). Seega oli ka projekti üheks alaesmärgiks jõuda nende noorteni, kelleni Töötukassa ei jõua. Samuti tekkis projekti eestvedajatel väga hea koostöö Töötukassa nõustajatega. Nende kaudu saadeti noori projekti kui neile tundus, et noor vajab individuaalsemat lähenemist (Paas, 2016).

Oluline on see, et info projekti kohta jõudis kõikidesse Pärnumaa omavalitsustesse. Projekti vedajate enda sõnul oli kõige paremaks infolevitajaks Pärnu Postimees, mille esilehel projektist kirjutati. Ühendust võtsid nii lähedased kui ka noored ise. Samuti kajas mitme noore puhul läbi see, et sõber läks projekti ja kutsus kaasa.

Jätkusuutlikkuse hindamisel oli fookuses küsimus, kas saavutatud tulemused jäid püsima pärast ESF rahastuse lõppemist. Jätkusuutlikkuse kontekstis on kõige olulisem, kas projekti abil tööle rakendunud inimesed töötavad jätkuvalt pärast projekti lõppu ja kui suur osa loodud töökohti ning töötute aitamiseks mõeldud teenuseid on jäänud püsima. Projektijuhid tõid intervjuudes sageli välja, et kontakt osalejatega lõppes koos projektiga ning nende edasise käekäigu kohta puudub projekti elluviijal info. Seetõttu ei olnud jätkusuutlikkuse hindamisel võimalik arvestada rakendunud osalejate jätkuva töötamise või õppimisega ega loodud töökohtade püsijäämisega (Espenberg jt, 2014).

Projekti „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna abil tööturule“ ametlik periood lõppes 30.06.2012. Enne selle projekti lõppu kaks kuud varem sai 01.05.2012 alguse uus jätkuprojekt nimega „Pärnumaa kodanikuühiskond aktiviseerimas tööotsijaid – põlvkondadevaheline koostöö tandemmeetodil“, mille üldeesmärk oli põlvkondadevaheline ja kogukondlik koostöö on suurendanud noorte ja vanemaealiste töötute aktiivsus ühiskonnas ja valmisolek tööle rakenduda (Põlvkondadevaheline..., 2015). Jätkuprojekti kohta annab ülevaatliku pildi järgnev tabel, kus on toodud välja peamised erinevused võrreldes esimese projektiga. Antud jätkuprojektis ei osalenud ükski intervjueritud noor. Siiski pean oluliseks tuua see projekt välja, kuna tihtipeale on projektide kui ajutise meetme puhul miinuseks see, et on lühiajaline. Samuti kirjeldab projekti vajalikkust ning jätkusuutlikkust see, kui otsustakse antud projekti jätkata, kuid natukene teise nurga alt ning kaasates ka vanemaealisi. Antud jätkuprojekti eestvedajad ei olnud need samad, kes projekti „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ vedasid.

Tabel 2. Põhiprojekti ja jätkuprojekti kirjeldus

	PROJEKT	JÄTKUPROJEKT
Projekti kestus	01.08.2011-30.06.2012 11 kuud	01.05.2012-31.12.2013 20 kuud
Abikõlbulikud kulud	163 091€	307 975€
Struktuuritoetus	146 691€	261 777€
Omafinantseering	16 400€	46 198€
Sihtgrupp	16-24-aastased töötud noored	16-24-aastased töötud noored 50-74-aastased vanemaealised

Sihtgrupi arv	Kokku 40 noort	Kokku 100, kellest 50 meest ja 50 naist - 40 noort ja 60 vanemaealist
----------------------	----------------	---

Jätkuprojekt oli nii ajaliselt, rahaliselt, teenuste kui ka sihtgrupi arvu poolest umbes poole suurema mahuga.

Projekti üldeesmärk on põlvkondadevahelise ja kogukondliku koostöö suurendamine, noorte ja vanemaealiste töötute aktiivsuse tõstmine ühiskonnas ja motiveerimine sobiva töö leidmisel.

Projekti spetsiifilised eesmärgid:

1. Töötatakse välja, testitakse ja korrigeeritakse uuenduslikku tööturumeedet – tandemmeetod;
2. Riskirühmadesse kuuluvad töötud ja tööotsijad on tihedamalt suhtlema hakanud kogukondlike kodanikeühendustega, et nii laiendada eneseteostuse võimalusi;
3. Riskirühmadesse kuuluvate töötute enesekindlus on suurenenud ja nende erialased teadmised ja oskused on täienenud.
4. Riskirühmadesse kuuluvate isikute silmaring on laienenud nii kogukondlikest kui ka rahvusvahelistest eneseteostuse võimalustest.
5. Üldsus on laiemalt informeeritud võimalustest, mida pakuvad töötutele ja tööotsijatele erinevad programmid, projektid ja ametkonnad.

Projekti sihtgrupiks on nii vanemaealised (50-74-aastased) ja noored (16-24-aastased), kes on põhi-, kesk- või kutsehariduse omandanud või katkestanud hiljemalt 2010/2011. õppeaastal ja kes ei ole viimase 4 kuu jooksul olnud töösuhtes või tegutsenud füüsilisest isikust ettevõtjana, tööle rakendumist toetavate meetme pakkumine kombineerituna tööpraktikaga tööandja juures.

Koostööpartneriteks on Eesti Töötukassa Pärnumaa osakond, Pärnu Maavalitsus, Pärnu Linnavalitsus, MTÜ Pärnumaa Kodukant, MTÜ Kodanikujulgus.

1.4. Probleemiseade ja uurimuse eesmärk

Noorte töötus on probleem, millega peab tegelema ning mille osakaalu tuleb vähendada. Sellest on aru saadud nii Eesti riigi kui ka Euroopa Liidu tasandil. Välja on töötatud mitmeid meetmeid, et antud töötuse vähendamiseks nii riiklikult kui rahvusvaheliselt. Siiski pole antud tulemused olnud piisavad.

Aktiivsetele tööturumeetmetele ei pöörata piisavalt tähelepanu ja nende rahastamine on puudulik, mistõttu pakuvad need taashõiveks ja tööhõivekindluse suurendamiseks vaid piiratud tuge (Unt, 2012).

Selleks, et aru saada, millised meetodid on efektiivsed ja tulemuslikud, tuleb meetmeid hinnata. Üheks aktiivse tööturumeetmeks on lühiajalised projektid, kus peaks toimuma võrreldes pidevate tööturumeetmetega intensiivsem noorte tööturule kaasamine. Siiski on projekti eestvedajad öelnud, et neil puudub või on kadunud kontakt ning hilisem suhtlus projektis osalenud noortega.

Euroopa struktuurfondidest rahastatud projektid täiendavad osaliselt olemasolevaid tööturuteenuseid, kuid nii mõnelgi juhul on tegemist ka täiesti uute teenustega. Info nendes projektides osalemise ning saavutatud tulemuste kohta on paraku puudulik. Tehtud on erinevate sihtrühmade põhiseid uuringuid, milles on analüüsitud projektides osalemist ning saavutatud tulemusi (nt mitte-eestlased, koondamisteate saanud inimesed, erivajadustega inimesed). Eraldi analüüsi noortele suunatud projektide kohta seni läbi viidud ei ole. 2009. aasta seirearuanne viitab kõigest, et 2009. aastal alustas ESFi finantseeritud projektides osalemist 9 011 noort vanuses 15–24, mis on kõigest alustanutest 19%. Lõpetas (sh katkestas) 8 308 noort (19% katkestanutest). Noorte töötute tööturul rakendumise toetamine kogukonna tasandil projekti „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“

Käesoleva magistritöö uurimisprobleemiks on noorte töötute tööturule rakendumise toetamise projektis osalenud noorte hinnangud ja arvamused, kuidas projekt on aastaid hiljem neid aidanud ja millist mõju avaldanud nende edasisele tegevusele tööturul. Antud tulemuste analüüs abistaks pikemate või lühiajaliste tööturumeetme rakendumisel, mis on suunatud just abistamiseks noori aktiivselt tööturule.

Käesoleva töö **uurimuse eesmärgiks** on välja selgitada, kuidas nendel noortel on vahepealse aja ehk viimaste aastate jooksul läinud ja kuidas nad hindavad ja näevad projekti mõju ning

seost oma praeguse eluga. Antud uurimuse käigus otsin vastuseid järgnevatele **uurimisküsimustele:**

1. Kuidas näevad noored, et projekt on neid aidanud paremini tööturul toime tulla?
2. Kuidas on aastate jooksul muutunud noorte hinnang ja arvamus projektist saadud abile?

2. METOODIKA

2.1. Uurimismeetod

Käesoleva uurimuse läbiviimiseks kasutasin kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse uurimisviisi valisin lähtuvalt soovist uurida projektis osalenud noorte arvamusi ja kogemusi ning nende enda tõlgendusi seoses nende praeguse kohaga tööturul ning projektist saadud toele. Kuigi Eestis on läbi viidud noori töötuid puudutavaid uuringuid, siis autorile teadaolevalt ei ole projektis osalevate noorte endi vaatenurgast seda teemat seni käsitletud. Kvalitatiivne meetod tundus olevat sobivaim ka uurimusteema olemuse tõttu. Kvalitatiivsed uurimused on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele (Laherand, 2008). Selle uurimisviisiga püütakse saada võimalikult lai ülevaade uuritavast nähtusest ja seda mõjutavatest asjaoludest (Creswell, 2009).

2.2. Andmekogumismeetodid

Kasutatud on ka uurimuse andmeid 2012. aastal tehtud lõputöös Noorte töötute tööturule rakendumise toetamine kogukonna tasandil projekti „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ näitel. Kuna need koguti projekti kestel, siis mul oli lihtsam noortega kontakt leida ning intervjuud nendega läbi viia.

Kuna eelmises lõputöös kasutasin kvalitatiivset andmekogumise meetodit, siis leian, et võrdleva analüüsi teostamiseks oleks vajalik andmeid koguda sarnasel teel ehk kvalitatiivsel meetodil ning noortega läbi viia individuaalintervjuud.

Uurimissubjektiks olevate noorte käest andmete kogumiseks kasutasin poolstruktureeritud individuaalintervjuu meetodit.

Poolstruktureeritud intervjuu korral pannakse teemavaldkonnad, mida soovitakse käsitleda, kirja intervjuu kavas ning iga teemavaldkonna kohta esitatakse üldiselt üks avatud küsimus, mille kohta oodatakse intervjuueeritava käest pikemat vastust (Laherand, 2008).

Kvalitatiivne meetod tundus olevat sobivaim ka uurimusteema olemuse tõttu. Kvalitatiivselt uuritakse üldjuhul inimeste arvamusi, arusaamu, harjumusi ja väärtushinnanguid. Kui uurimisprobleem vajab vastust küsimustele missugune, millisel viisil või kuidas, siis on sobilik valida kvalitatiivne uurimismeetod. Kvalitatiivsete meetodite kasutamine võimaldab sageli saada põhjalikuma ettekujutuse nähtuste olemusest ja mitmekesisusest (Fjodorova, 2004).

Samuti kasutasin andmeid aastal 2012. tehtud lõputöö intervjuudest. Individuaalintervjuud tehti 14 projektis osalenud noorega. Intervjuu põhines küsimustikul, mis koosnes 33 küsimusest ning oli jagatud järgnevateks teemavaldkondadeks – noore taust, noorte töötuse olukord ja probleemid Eestis, noorte poolt kasutatavad aktiivse tööotsingu meetmed, projektist saadud tegevused ja tööalased tulevikuplaanid.

Nendest noortest kuus osalesid magistritöö intervjuudes ning kolmega suhtlesin kirjalikult ehk magistritöö analüüsis kasutasin kokku üheksa noore vastuseid. Magistritöö võrdlevas analüüsis on kasutatud ainult nende üheksa noorega 2012. aastal tehtud intervjuusid, kes olid nõus osalema ka magistritöö uurimuses. Selleks, et oleks võimalik võrrelda mitme aasta taguseid andmeid uute intervjuu andmetega, tuli saadud andmed jagada sarnastesse teemavaldkondadesse. Siiski on käesolevas magistritöös suurem rõhk kahel valdkonnal - projektist saadud tegevuste mõjule ja tööalastele plaanidele.

Töös on kasutatud tekstikatkendeid intervjuudest, mis on esitatud kursiivkirjas. Antud tekstikatkendid on toimetatud ehk vähendatud on kordusi ja muudetud sõnade järjekorda. Tekstis esitatud tsitaatide juurde on lisatud nimi ja vanus. Nimed on muudetud anonüümsuse tagamiseks, kuid noore vanus on jäetud muutmata ja jäetud samaks, millal intervjuud nendega aset leidsid.

2.3. Intervjuudes osalejad

Kvalitatiivses uurimuses on osalejate valikus kolm tähtsat kriteeriumi: 1) osalejal on teadmised või kogemused uuritava nähtuse kohta; 2) osaleja on võimeline infot edastama; 3) osaleja on vabatahtlikult nõus uurimuses osalema (Sullivan, 2001). Antud uurimuses osalejad vastavad kõigile neile kolmele kriteeriumile.

Projektis osales kokku 42 noort ning 2012. aastal olid intervjuu valimiks nendest neliteist noort. Kolm aastat hiljem kui nende neljateistkümne noorega uuesti ühendust võtsin, vastas mulle nendest üheksa, kes kõik olid nõus intervjuus osalema ning kellega ka intervjuud läbi viidi.

Selleks, et saada parema ülevaate intervjuudes osalejates, olen järgnevalt tabelis välja toonud peamised andmed – noore vanus ja haridus ning andmed selle kohta, kas noorel on kool pooleli jäänud, kas ta sai pärast projekti kohe tööle ning kas ta intervjuu läbiviimise ajal omas töökohta.

Tabelis on toodud noored vanuse järjekorras. Uurimuses üheksast osalenust on kolm naist ning kuus meest, kellest noorim oli 20-aastane noormees ning vanim 31-aastane naine.

Tabel 3. Uurimuses osalejad

Nimi	Vanus	Omandatud haridustase	Kas kool jäi pooleli?	Kas sai tööle kohe pärast projekti?	Kas praegu töötab?
Siim	20	põhiharidus	jah, aga uuesti omandamisel.	ei	jah
Raido	21	põhiharidus	jah	jah	jah
Taavi	22	põhiharidus	jah	jah	jah
Mati	23	keskharidus	jah	jah	jah
Silver	24	põhiharidus	jah	jah	jah
Liina	24	keskharidus	ei	jah	ei
Juhan	26	põhiharidus	jah	jah	jah
Sandra	28	keskeriharidus	ei	ei	jah
Kati	31	põhiharidus	jah	jah	ei

Tabelis olen kajastanud ka andmed selle kohta, milline haridus noortel intervjuude läbimise ajal oli. Andmed on ka selle kohta, kas noor pärast lõpetatud haridust on edasi õppima läinud, kas ta pärast projekti sai tööle ning kas ta ka endiselt nüüd mõned aastad pärast projekti ka töötab.

Antud üheksast noorest omab põhiharidust kuus noort, kahel on keskharidus ja ühel on keskeriaharidus. Nendest noortest läks edasi õppima kaheksa noort ja üks jäi lapseootele pärast gümnaasiumi lõppu. Üks noor siiski lõpetas ning sai keskerihariduse. Teine noor jättis küll kutsehariduskeskuses õpingud pooleli, kuid nüüd aastaid hiljem on uuesti asunud õppima teisel erialal. Kõikidest nendest noortest sai pärast projekti kohe tööle seitse noort ja praeguseks on endiselt tööl seitse noort, kuid vahepealse aja jooksul on elu- ja töökohad vahetunud.

2.4. Uurimuse käik

Seoses uurimusega võtsin esimest korda meili teel ühendust 13.11.2014 projektijuhtidega, kus leppisime, et oleks kasulik kokku istuda ja uurida, kui palju nad pärast projekti üldse noortest teavad ja on kuulnud. Kokkusaamine toimus 30.01.2015 Pärnus koos projekti eestvedaja Eha Paasi ja koolitus- ja tööpraktika koordinaatori Imbi-Lepik Martinsoniga. Vestluse käigus tuli välja, et paari noore kohta on nad kuulnud küll ning osade puhul on soovitusi ning näpunäiteid jaganud kuid kõikide noorte kohta neil andmeid ei ole. Tutvustasin neile eelmise lõputöö raames küsitletute 14 noorega nimekirja ja küsisin soovitusi, keda lisaks nendele oleks soovituslik intervjuuerida. Pärast seda võtsin kirjalikult ühendust kõigi 14 noorega, kellest üheksa olid intervjuuga nõus ning ülejäänud viis ei vastanud. Nõus olnud üheksast kuuega leppisin kokku intervjuud perioodil 27.03-29.03.2015. Intervjuude pikkused oli 45 minutist kuni 92 minutini. Intervjuukohtadeks olid Pärnus vaiksemad kohvikud ja söögikohad noorte enda valikul. Kaks intervjuud toimusid noorte enda töökohas. Mõlemal juhul ei olnud ühtegi segavat faktorit, mis oleks takistanud noortel vahepeal intervjuud katkestama ja oli võimalik intervjuud algusest lõpuni läbi viia. Ülejäänud kolm, keda ma ei intervjuerinud, tekkisid kokku leppimisel erinevad takistused. Üks ei elanud enam Pärnumaal, teine ei vastanud enam kui soovisin täpsemat aega kokku leppida ja kolmandale ei sobinud need ajad, mil ma Pärnus viibisin. Võtsin nende kolmega kirjalikult ühendust 2016. aasta aprillikuu jooksul ning uurisin, kas nad on vahepeal töötanud, praeguse töökoha ning projektist saadud abi kohta ja kuidas näevad seost projektis osalemise ja praeguse tööelu vahel. Seega uurimuse analüüsis olen kasutanud kokku üheksa noore arvamusi.

Samuti võtsin 2015. aasta novembrikuus ühendust Sotsiaalministeeriumi tööturu osakonnaga, kes vastutab tööturupoliitika kavandamise eest, et uurida, mis osas neid antud teema huvitaks. Sealt sain vastuseks, et kuna Euroopa Sotsiaalfondist rahastatud noorte tööle aitamiseks suunatud projektid on mõnevõrra erinevad, siis poliitika kujundamisel on tihti küsimuseks, et millised meetodid ja tegevused on noorte tööle aitamiseks olnud tõhusad. Samuti seda, kuidas noored ise erinevaid projektides läbi viidud tegevusi hindasid ja millist kasu sellest said. Lisaks oli nende jaoks oluline teada, mis on saanud noortest pärast projekti, kas tema olukord on paranenud ja kuidas noor ise näeb seoseid projektis osalemise ja oma edasise tegevuste vahel.

2.5. Andmeanalüüs

Intervjuudest saadud andmeid analüüsisin juhtumiüleselt ehk kasutasin horisontaalse analüüsi (*cross-case analysis*) meetodit (Kalmus, Masso, Linno, 2015), kus vaadeldakse samal ajal mitut analüüsitavat juhtumit. Analüüsi käigus on kokku kogutud kõik konkreetse teema kohta käivad tekstiosad ja võrreldud selle teema käsitlemist 2012. ja 2015. aastal kogutud üheksa noore intervjuude lõikes. Seega tekkis suurem infokogus, mille põhjal on võimalik teha üldistavamaid järeldusi. Analüüsi eesmärgiks on läbivate teemade leidmine ja tegevus-, seose- või muude mustrite välja selgitamine. Samuti kasutatakse temaatilist analüüsi ehk vaatluse all on ka need teemad, mida noored ise on antud teema osas pidanud vajalikuks rääkida.

2.6. Eetiline aspekt ja eneserefleksioon

Magistritöö aluseks olnud projektiga tutvusin esimest korda projekti kestvuse ajal. Mul oli võimalus osaleda projektis toimunud tööklubides, õppefilmi koostamisel ning ühisüritustel nii vaatlejana kui ka tegevustes osalejana. Samuti tekkis mul võimalus projekti lõpuüritusel esitleda kõigile, kes olid projektiga seotud inimestele oma lõputöö tulemusi. Seega kui ma mõned aastat hiljem uuesti noortega kontakti võtsin, et küsida nende nõusolekut uute intervjuude läbiviimiseks, siis kõik üheksa noort, kes mulle vastasid, mäletasid mind projekti ajast ning olid igati nõus minuga kohtuma. Seega mul ei tekkinud kordagi tunnet, et noortele oleks see vastumeelne olnud. Kuna uurimuse eesmärk oli pigem uurida selle nurga alt, kuidas projekt õnnestus ja mitte nii väga noorte isikliku elu kohta, siis arvan, et see võis olla soodustavaks faktoriks, miks noored sellega nõus olid.

3. ANALÜÜS JA ARUTELU

Kolmas peatükk keskendub võrdleval analüüsil, kus 18 intervjuu ning 9 noore vastuste põhjal tuuakse välja nelja aasta tagused ja praegused tulemused. Põhirõhk on noorte töö- ja haridusalasel olukorral ning noorte endi hinnangutel projektist saadud abile ja kuidas need arvamused on viimase nelja aasta jooksul muutunud. Peatükis on läbivalt nii analüüs kui arutelu.

3.1. Ülevaade eelmise uurimuse tulemustest

Aastal 2012 valminud lõputöö „Noorte töötute tööturule rakendumise toetamine kogukonna tasandil projekti „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ näitel“ koostamise käigus läbi viidud empiirilise uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada, millised olid peamised töötuse põhjused Pärnumaa projektis osalenud noorte seas, milliseid tööotsingumeetodeid noored kasutavad ning milline oli noorte hinnang projektist „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ saadud abile.

Uurimiseesmärgist lähtudes oli töös tõstatatud järgmised uurimisküsimused: 1) Missugused on peamised noorte töötuse põhjused? 2) Milliseid aktiivse tööotsingumeetodeid noored kasutavad? 3) Kuidas hindavad noored ise projekti käigus osutatud abi? 4) Missuguseid ettepanekuid noored teevad noorte tööpuuduse leevendamiseks Eestis?

2012. aasta kevadel viisin läbi poolstruktureeritud intervjuud 13 noorega, kes osalesid antud projektis. Projektis osales kokku 42 noort, seega mul oli võimalus intervjuuerida rohkem kui ¼ kõigist projektis osalenud noortest. Intervjuud viidi üldjuhul läbi projekti raames toimuvate tööklubide ajal. Nende respondentidega, kellel ei olnud võimalik tööklubides viibida, lepidi eelnevalt aeg ja koht kokku.

Uurimuse valim ja noorte taust. Uurimuses osalenud noortest oli seitse naist ja kuus meest ehk siis üheks tingimuseks oli, et oleks vastajate seas nii mehi kui naisi. Samuti oli tingimuseks, et noored oleksid erineva haridustaustaga. Uurimuses osalenud 14st noorest ühel oli kõrgharidus, kahel gümnaasiumiharidus, kolmel kutseeriharidus ja seitsmel põhikooliharidus. Seega umbes pooltel oli lõpetatud ainult põhikool. Mitme puhul tuli välja see, et oli edasi õppima läinud, kuid mitmetel asjaoludel oli kool pooleli jäänud.

Töötuna olemise kõige pikem periood oli 28-aastaselt naisel, kes pole enda sõnade kohaselt olnud viimased 8 aastat püsival töökohal tervislikel põhjustel, kuid soov tööd teha oli olemas.

Intervjuude abil kogutud andmed analüüsiti uurimisküsimustel baseeruvate teemade lõikes, kus kasutati horisontaalset (*cross-case*) meetodit.

Järgnevalt toon välja põhilised teemad, mis antud uurimusest kajastati ning mida noored käsitlesid.

Noorte enda seisukohad ja hinnangud põhjuste kohta, miks noored on töötud. Kõige enam käisid intervjuudes läbi sõnad „laiskus“ ja „viitsimatus“, mis viitab sellele, et noored saavad ise väga hästi aru, et töö saamiseks on vaja ka selle nimel vaeva näha. Samuti nähakse ühe takistusena sobiva hariduse puudumist. Kolmanda põhjusena tuuakse töökogemuse puudumine, sest tööandjatele on lihtsam, kui ei pea töötajat hakkama välja koolitama. Noored leidsid ka, et kui kogemust ja sobivat haridust ei ole, siis tööle on võimalik saada ainult tutvuste kaudu.

Noorte enda arvates on väga oluline, et töökoht oleks vastav nende soovidele või vastaks nende palgaootustele. Kuid kõige peamiseks põhjuseks on siiski töökogemuse puudumine, sest see on üks tööle võtmise kriteeriume, mida noorel on raske täita.

Ebapiisav töökogemus tööturutakistusena. Noorte eelnevad töökogemused on osaliselt sarnase mustriga, kuid siiski erinevad. Vastanutest olid kõik, peale ühe, varasemalt töötanud. Enamus noori on teinud liht- ja hooajalisi töid nagu maasikate korjamine, istikute istutamine, klienditeenindus ja müügitöö. Samuti olid osad noored töötanud, portjee või müüjana ning enamus noormehi on kätt proovinud ehitustöödel. Kuna noored teevad enamasti hooajalisi töid, siis nende sissetulek ei ole aastaringselt kindlustatud. Hooajalise töö positiivne külg on see, et selle jaoks ei ole vaja erialast tööd ning ka pooliku põhiharidusega noor võib seda teha.

Peamine takistus töö leidmisel. Põhjused, miks noortel tööd ei ole, on väga erinevad, aga kui noortelt küsiti, et mis on peamine põhjus, miks tööd ei ole, siis vastused olid siingi täiesti individuaalsed. Siiski võis kolme noormehe puhul välja tuua sõprade negatiivne mõju.

Samuti ei teata täpselt, mida soovitakse pärast kooli lõpetamist teha, sest isegi erialast haridust omandades, võib kooli lõpetades või poole peal jõuda selgusele, et see ei ole noorele sobiv eriala. Takistuseks on ka erialasele tööle mittesaamine. Tihtipeale jäädakse ootama, et keegi tuleb ja pakub tööd, sest kardetakse või ei viitsita olla julge ja aktiivne tööotsingutel või siis töökohtade puudumisel ise endale sobiv töökoht luua.

Noorte poolt kasutatavad tööotsingumeetodid. Noorte iseseisvad tööotsingud. Kõige enam otsivad noored endale sobivat tööd Pärnu Postimehest ning internetist. Viimasel juhul kasutatakse peamiselt Töötukassa kodulehte, CV Keskust ja portaali CV.ee. Samuti on enamus noori küsinud vakantsete töökohtade kohta tuttavate käest, mis on ka üks tõenäolisemaid viise, kuidas tööle saada. Kuigi sellisel juhul ei ole noored enamasti ametlikult tööle saanud.

Noored on tööd otsides kokku puutunud ka sellega, et tööandjad ei vasta kandideerijale ning jätavad seetõttu endast negatiivse mulje tööotsijale. Lisaks kahandab vastuste puudumine noore soovi aktiivselt tööotsinguid jätkata.

Noored ja Töötukassa. Uurimuses osalenud noortest on Töötukassas hetkel arvel 8 noort ning nende arvel oleku aeg jääb vahemikku 1-9 kuud. Ülejäänud kuus ei ole Töötukassas arvel olnud. Peamiste põhjustena on noored nimetanud viitsimatust või ei nähta, põhjust, miks peaks end Töötukassas arvele võtma. Enamus vastanutest ei ole Töötukassa kaudu oma sõnade kohaselt abi saanud. Kolm noort on Töötukassa kaudu osalenud tööturukoolitustel (kaubakäitleja koolitus, D-kategooria koolitus ja lapsehoiukoolitus).

Tööturuteenuseid oli vastanutest saanud ainult üks noor, milleks oli võlanõustamine.

Noorte hinnang projekti raames osaletud tegevustele. Projektis osalevad noored läbisid kahekümnepäevase tööharjutuse kohaliku kogukonna mittetulundusühingutes ehk peamiselt külaseltsides. Tööharjutuse eesmärgiks oli töötule noorele tööharjumuse taastamine või esmase tööharjumuse kujundamine. Noorte kommentaarid projektis toimunud tööharjutuse kohta olid pigem napsõnalised. Projektijuhi sõnutsi võis olla asi selles, et noored tundsid nad, et nad ei saanud sealt sellist abi nagu loodetud, sest külaseltsidel ei olnud neile talvisel perioodil piisavalt ülesandeid jagada.

Tööpraktika kujutas endast juba reaalselt töötegevust, mida noored suure tõenäosusega sooviksid ka edaspidi teha. Eelnevalt said nad ka vajadusel sellealaseid koolitusi nii

Töötukassa poolt kui ka mujalt. Projekti käigus on vastanutest saanud tööle seitse ning noorte endi ja projektijuhi sõnutsi saab enamus projektis osalenutest suure tõenäosusega pärast praktikat ka tööle.

Praktikal viibinutest said tööpraktika käigus endale hulgaliselt tutvusi, mis võivad edaspidises elus kasuks tulla. Eriti sellisel juhul, kui peaks tekkima taaskord probleem töö leidmisel. Mitmed jõudsid endas selgusele, millises valdkonnas nad soovivad tulevikus tööd teha ja tänu karjäärinõustajale said ka oma tugevamatest külgedest teadlikumaks.

Projektis osalemine andis noortele kindlust, mida on noorele väga tarvis, et vältida noore sattumist pikaajaliste töötute hulka. Ühiselt aktiivlaagrites osalemine omavanuste seas on igati julgustav ning annab noorele tunde, et ta ei ole üks. Projektis osalenutele andis see võimaluse oma isikuomadustega lähemalt tutvuda.

Projektis osalenud vanemate noorte arvates oleks võinud olla ka eraldi projekt neile, kellel on kõrgharidus või kes on vanemad kui 21. eluaastat, sest kõrgharidusega noortel on raskem sulanduda nende noortega, kes on alles põhikooli lõpetanud või selle pooleli jätnud. Eriti just siis, kui toimuvad tööklubid ja ühised ettevõtmised. Üheks põhjuseks toodi ka see, et noored, kellel on kõrgharidus, on veidi teistsugused probleemid töötöisingutel kui neil, kellel on vaja pärast põhikooli lõppu, alles erialast koolitust. Tänu sellele saaksid ühesuguste probleemidega noored jagada oma kogemusi ja vahetada teadmisi.

13st vastanust tahtis alluvana töötada kaheksa noort ning iseenda tööandjana ülejäänud viis noort. Palgatöötajana töötades oli noortel peamised tingimused, et oleks kindel ja päevane tööaeg, soovitatavalt esmaspäevast reedeni, sõbralik kollektiiv ja normaalsed ülemused. Palgatöötajana oodatakse kindlat ning turvalist töökohta. Nendel, kes soovisid tööandjana tööd leida, oli tööaja ja -koha suhtes kriteeriumid vastupidised.

Küsimuse peale, kas nad soovivad ka välismaal töötada, vastasid enamus väga kindlalt eitavalt. Siiski oli mitmeid, kes soovisid vahepeal välismaal käia kogemusi ning sissetulekut teenida ja hiljem tagasi Eestisse naasta. Peamine põhjus, miks noored soovivad tööd, oli enda ja pere majanduslik kindlustamine. Samuti leiti, et kodus istumine on end juba ammendanud. Need, kellel veel perekonda ega elukaaslast ei olnud, mõtlesid tööst pigem kui hobist.

Noorte palgaelistused on üpriski erinevad. Kaks noort soovivad, et palk jääks 300-400 euro vahemikku. Neli soovivad, et palk oleks 500-640 eurot. Neli vastanust sooviks Eesti

keskmist palka. Ülejäänud kaks vastanut soovis, et raha oleks nii palju, et materiaalselt oleks kindlustatud ning ei peaks igapäevaselt selle peale mõtlema.

3.2. Uurimuse analüüs võrdluses 2012. aasta uurimuse tulemustega

Käesolevas peatükis esitatakse võrdlevad uurimistulemused põhinedes 18 intervjuul. Uurimisanalüüsis tehakse järeldusi projektis osalenud üheksa noore eelnevate ja praeguste intervjuude põhjal. Materjali ilmestamiseks on töös kasutatud respondentide tsitaate kursiivkirjas. Tekstis esinevad tsitaadid on kodeeritud, kus on lisatud ka vanus ja vastaja muudetud nimi, et tagada isikute anonüümsus. Käsitletud teemablokkid on 2012. aasta lõputöös käsitletud teemad ning välja toodud on just need teemad, mis ka neli aastat hiljem taas noorte jaoks oluline käsitleda oli.

3.2.1. Noorte töötuse põhjused noorte endi hinnangul

Kõige enam käisid varasemates projekti jooksul tehtud intervjuudes läbi sõnad - laiskus ja -viitsimatus, mis viitab sellele, et noored saavad ise aru, et töö saamiseks on vaja ka selle nimel vaeva näha. Samuti nähakse teise takistusena sobiva hariduse puudumist. Kolmanda põhjusena tuuakse töökogemuse puudumine, sest tööandjatele on lihtsam, kui ei pea töötajat hakkama välja koolitama. Noored leidsid ka, et kui kogemust ja sobivat haridust ei ole, siis tööle on võimalik saada sellisel juhul ainult tutvuste kaudu.

Lisaks eelnevale kolmele põhjusele tuli välja ühe noore poolt see väide, et noorte ootused tööturul on suuremad kui tegelikkus. Samuti on levinud see suhtumine, et tegelikult ei otsitagi kedagi töökohale ning saadakse ettevõttesiseselt oma inimesi. Konkursse kuulutatakse välja vaid sellepärast, et on kohustus avalikult näidata, et konkursse korraldatakse. See ei olnud Liina poolt etteheide tööandjatele, vaid pigem seisukoht, et kui noor tahab tööd saada, siis ta peaks esmalt alustama madalamalt ning ennast järk-järgult tõestama, et saaks karjääriredelil ülespoole liikuda.

Kindlasti, enda tahtejõud. Kindlasti on palju noori, kes on endale need liiga kõrged eesmärgid seadnud ja seepärast lihtsalt kui ei võimaldata nii suurt palganumbrit kui nemad tahavad, siis jätavad enne tööle minemata ja loodavad uut ning paremat tööd saada. Tegelikult nii ei ole. Alusta väiksest ja jõuad suuremasse. Palju firmasid on, kus sa tõused niimoodi ja sellest nii paljud aru ei saa. Eriti veel kui su CV midagi väga ei näita, siis mine parem ja kuskilt tõuse. (Liina, 24)

Kolmandaks põhjuseks oli see, et tööandjatel on lihtsam kui ei pea hakkama töötajat välja koolitama. Samasugune seisukoht tuli ka hiljutises intervjuus noorega välja, kus ta leiab, et kui ta ise firma teeks, siis ta sooviks sinna inimesi, kellel on olemas eelnev koolitus või kogemus ehk ta ei peaks ise neid välja koolitama. Seega sarnane suhtumine kandub edasi.

Pigem leian, et inimene võiks olla koolitatud. Praktika praktikaks, seda saab ju koolis ka, aga peakski olema täielikult koolitatud. Tuleb kohale ja teeb oma tööd täieväärtuslikult. Et pigem pooldaks seda asja... et paljudes kohtades on abitöölised kas siis pensionärid või siis mingisugused puudega inimesed. /.../ Kes ei suudagi võib olla päris täisväärtuslikult teha. (Juhan, 26)

Samuti kõlas vastanute seast see väide, et noored on valivad ning ei soovi esimesele ettejuhtuvale töökohale minna. Vabad töökohad on tihtipeale need, mis ei ole noorte või üldiselt kõigi seas piisavalt atraktiivsed või siis puudub antud töökohale vastav haridus.

Samas tuli ka ühest intervjuust välja, et tööandjate hulgas leidub ka inimesi, kes eelistavad tööle võtta pigem noori inimesi ning pakuvad neile esimese töökoha ja töökogemuse võimalust. Sandra saigi endale töökoha tänu sellele. Ta oli projekti sattudes alles väikese lapsega ning pärast projekti oli ta üks neist, kes kohe tööle ei saanud, vaid pidi veel aastaid tööd otsima enne kui teda tööle võeti.

Ülemus on ka hiljem nagu rääkinud /.../ tema ka pigem pooldab seda, et noorematele /.../ ta võtab enda juurde siukse noorema, keda nõ aitab ja selles suhtes, et siis hiljem ongi, et sa saad selle kogemuse kätte, et sul ongi ikkagi nagu hiljem võimalus kuskile edasi minna.. (Sandra, 28)

Järgnevalt olen välja toonud Raido 2012. aastal öeldud lause, mida kinnitab ka Töötukassa statistika, et kõige rohkem töötuid on põhi- ning üldkeskharidusega, kus erialaseid oskusi ei õpetata.

Igalpool nõutakse töökogemust, muidu ei saa ju tööle. Minusugune saab tööle ainult tutvuste kaudu. Isegi gümnaasiumiharidusega on raske tööle saada. (Raido, 18)

Samuti tõi ta välja, et põhikooliharidusega saavad noored ainult tutvuste kaudu tööle. Praeguseks on Ranno pärast projekti ametit vahetanud ning praegusel kohal – torumehe ametil – on ta just tänu tutvustele, kus tal puudub erialane koolitus ning väljaõppe toimus töö käigus.

Kindlasti oli noorte jutudes läbivaks see, et ilma eelneva töökogemuseta on raske kuskile tööle saada.

3.2.3. Noorte tööturule rakendumist takistavad tegurid

Kõik noored on oma kogemustelt ja taustalt erinevad. Seetõttu erinevad ka põhjused, miks noor ei ole suutnud tööturul edukalt osaleda. Peatükis analüüsitakse lähemalt noorte arvamust, miks nad ise ei ole püsinud töökohta saanud ja kas seal on isiklikke, perekonnast või keskkonnast tingitud põhjuseid.

Projektis osalenute haridus ja huvi edasiste õpingute vastu. Projektis osalenud üheksast noorest oli projekti ajal kuuel noorel omandatud ainult põhikooli haridus, kahel noorel oli gümnaasiumiharidus ning ühel keskeriharidus kinnisvaramaakleri eriala.

Kõik noored, kellel oli sel hetkel põhikooliharidus, olid läinud edasi õppima, kuid kõigil jäi kool pooleli – peamiseks põhjuseks oli toodud huvi puudumine eriala vastu. Lisaks sellele oli takistusteks veel lapse sünd, tööle minemine, kaugõppe võimaluse puudumine, koolituste maksumus ning valiku vähesus soovitud erialadel.

Üheks näiteks on Raido (21), kes 2012. aastal tõi oma põhjused välja. Siis rääkis ta, kuidas ta kavatses uuesti õppima minna, kuid praeguseks pole ta seda veel siinamaani teinud. Noorte puhul on välja tulnud, et soovid on minna küll edasi, aga nelja aasta pärast pole keegi neid plaane realiseerinud. Üheks põhjuseks võib olla lihtsalt muutused elukorraldus või siis soov näidata ennast paremast küljest ja rääkida plaanidest, mida ei kavatsengi realiseerida või siis need on plaanid, mida võiks realiseerida kui olemasolevaid takistusi ei oleks.

See aasta jäi Täiskasvanute Gümnaasium pooleli, aga lähen sügisel uuesti 10. klassi. Algselt käisin esimesed kaks nädalat Hansagümnaasiumis, aga seal mulle ei sobinud. Tegelikult mind see gümnaasium ei huvitagi, sest tahaks tegelikult Kutsehariduskeskusesse minna, aga kuna seal ei ole võimalik kaugõppes õppida, siis see ei sobi mulle. Kuna töö ja pere kõrvalt ei jääks aega. (Raido, 18)

Kolmel intervjuueeritavatest – Katrinil (31), Juhanil (26) ja Raidol (21) - on varasemalt jäänud pooleli täiskasvanute gümnaasium ning enam edasi ei ole õppima läinud. Silver (24) ja Siim (20) läksid kutsehariduskeskusesse pärast põhikooli edasi õppima, kuid ühel tekkis

esimese aasta lõpus üldehituse erialal takistused ainetega ning teisel noorel ei sobinud laomajanduse eriala ja ei tekkinud soovi edasi õppida.

Gümnaasiumi lõpetanud Liinal (24) oli edasi õppimist takistanud lapse sünd, sest laps sündis kohe pärast lõpetamist. Mati (23) käis ühe aasta Tallinna Ülikoolis kultuuriteadust õppimas, kuid kuna elas üksinda korteris, mis maksis 2500 krooni ja õppis samal ajal ka tasulisel kohal, siis selle põhjal tuli otsus, et ei soovi seda rohkem edasi õppida, kuna majanduslikult läks liiga kalliks vanematel tema üleval pidamine.

Sandra (28) on ainukene, kellel on teistega võrreldes kõrgem haridust omandatud, kuid kes pole omandatud kinnisvaramaakleri erialal kordagi töötanud. Suurimaks põhjuseks oli see, et lõpetamise ajaks oli Eestis majanduskriis, kus vajadus kinnisvaramaakleri eriala lõpetanute järgi oli kõvasti langenud. Teiseks põhjuseks oli ka see, et noor tihtipeale ei tea täpselt, mida ta tahaks pärast põhikooli või gümnaasiumi lõppu edasi õppima minna ja otsutatakse koos mõne sõbra või sõbrannaga ühisele erialale õppima minna. Samuti võib kooli lõpetades või poole peal jõuda selgusele, et see ei ole noorele sobiv eriala. Takistuseks võib tulla ka see, et kui on eriala omandatud, aga tööturul puudub selles valdkonnas vabad töökohad.

Sellises vanuses oledki ise segaduses. Et ma mäletan, kui ma sinna kinnisvaramaakleriks läksin. Lihtsalt koos sõbrannaga koos läksimegi. Mis me ikka teeme? Et kodus ei hakka seda aastat olema, et lihtsalt läheme ja õpime seda. Et see on ka, et sa ei tea tõesti./.../ kinnisvaramaakleriks õppisin, aga see oligi täpselt buumi aeg ja 2007. aastal läksin seda õppima ja algas see buumi aeg ja lõppeski kohe kui ma 2009. aastal kooli lõpetasin. Meil oli üks kokku 10 lõpetajat ja vähemalt aasta aega hiljem, ma tean, et mitte keegi sellel alal ei töötanud. Et suht jah... kehvasti läinud üritus oli. /.../ aga seda ma küll kahetsen, et pärast gümnaasiumi ei läinud edasi raamatupidamist õppima edasi sinnasamasse kooli, et seal, kus ma õppisin kinnisvaramaakleriks, oleks saanud ka raamatupidamist õppida. (Sandra, 28)

Sarnane lugu oli ka Siimuga, kes läks õppima lihtsalt sellepärast, et õed-vennad olid varasemalt laomajandust õppinud ning endal puudusid mõtteid edasi õppimise osas, aga kuna ühiskond survestab ja peab õigeks, et inimene peab kohe pärast põhikooli edasi õppima, siis tuleb otsus kiirelt ja tihtipeale läbimõtlemata langetada ja see võib olla üheks põhjuseks, miks hariduskäik pooleli jäetakse.

Mingit mõtet mul peas ei olnud. Mõtlesin laomajandust, õed olid õppinud seda ja vend. Minu vanem vend tuli samamoodi. Tal oli ka aasta jäänud vahele. Õppis mingit ehitusviimistlust ja tema tuli ka. Tal oli kindel siht õppida laomajandust. Ma mõtlesin, et vend läheb ka, et hea turvaline olla. Sellepärast ma läksingi laomajandust õppima. (Siim, 20)

2012. aastal küsisin ka kõikidelt noortelt, kas neil on huvi veel haridust omandada. Seitse noort olid pigem huvitatud ikkagi edasi õppimast. Ülejäänud kahel noorel puudus sel hetkel huvi haridust koolis omandada ja nad pigem eelistasid ise töö käigus õppida ja ennast täiendada neid huvitaval teemal. Enamusel, kes edasi õppima soovisid minna, olid ka konkreetsed soovid, kuhu nad tahaksid täpsemalt edasi õppima minna. Variantideks olid nii ehitusviimistlus, IT-haridus, kokandus, iluvaldkond ja ka lihtsalt kesk- või gümnaasiumiharidust.

Jah, olen mõelnud küll, aga päris tavakoolis ei tahaks. Proovisin uuesti minna Täiskasvanute Gümnaasiumi, aga ei suutnud. Eriti inglise keel. Asi oli minus. Mälu häiritud. Jätsin teist korda ka pooleli. (Katrín 28)

Juhani arvamus õppimise kohta oli vahepealsete aastate jooksul muutunud. Eelmises intervjuus rääkis ta sellest, kuidas ta maakohas elas õpilaskodus ning käis tasandusklassis, kus oli tema sõnade kohaselt väga tore. Pärast seda tuli Pärnu linna kooli, kus sai koduõppel põhikooli lõputunnistus kätte. Ta üritas ka täiskasvanute gümnaasiumis 2 kuud käia, kuid kui ta Soome tööle läks, siis jäi see pooleli. Samuti mainis sekeldusi õpetajaga, kuid samas jäi mulje, et nii negatiivseid kogemusi kooliga ei olnud, et see oleks võinud olla takistuseks koolitee jätkamisel. Varasemalt oli kindel plaan edasi kokandust õppima minna, kuid nüüd aastad hiljem leiab ta, et koolis käimine ei tasu ennast ära kui just pole vaja poliitilist karjääri teha.

Esimene tsitaat on Juhani 2012. aasta intervjuust, kus tal kindel soov edasi õppida on.

Kindlasti plaanin edasi õppima minna. Kutsehariduskeskuses tahaks kokaks õppida. Olen töötanud hotellis ja laeva peal kokana, aga erialaselt ei tahaks kokaks minna, sest palgad on väikesed. Ehitusel ka kindlasti mitte. (Juhan, 23)

Järgnevas ehk 2016. aastal tehtud intervjuus rääkis Juhan järgnevat, kus ta enam haridust omandada ei soovi.

Üheksa klassi./.../ Kool ei ole minu rida. Koolitustel ja asjadel käin, aga pikalt istuda – ei, aitäh. Oma kogemuste ja teadmistega saan oma elus hakkama küll. Tööd leiab alati ja kui vaja on siis lühematel koolitustel käia. Mina ei pea oluliseks kas mul on põhikooli või keskkooli haridus. Ilma erihariduseta nagunii ei saa midagi. Kui juba kõrgharidusega tegemist, siis on juba teine jutt, aga need vahepealsed astmed ei oma rolli. (Juhan, 26)

Kui küsisin temalt, et mis hetkel peaks tal tekkima tahtmine haridust omandada, siis tuli vastuseks poliitikasse pürgimine, kuna ta eelnevalt on välja toonud, et ta oli ühe erakonna loomise juures ning üheks sooviks võiks olla kandideerida selle ridades ning tema teada põhiharidusega sinna väga ei võeta.

Kui 2012. aastal soovisid seitse noort edasi haridust omandama minna, siis nüüd hilisemates intervjuudest noortega uurisin seda, kas nad on vahepealsete aasta jooksul edasi õppima läinud või sooviksid seda veel teha. Nendest üheksast noorest oli edasi õppima või töö jaoks vajalikel koolitustel käinud kolm noort – Siim (20), Sandra (28) ja Silver (24). Kõik need noored töötasid intervjuude ajal nendel samadel kohtadel, mida nad olid ka õppinud. Siiski oli nendest ainult Sandra ja Silver, kes endiselt töötasid selles valdkonnas, kus nad ka projekti kaudu koolitusi ning tööpraktikat said. Siim oli üks nendest, kes jättis projekti kaudu omandatud eriala pooleli ning läks edasi õppima hoopis teisele erialale, mille puhul tuli ka otsus väga spontaanselt ning ilma eelneva kaalutluseta. Siiski kajastus tema intervjuus, et ta on praeguse koka erialaga väga rahul ning plaanib sellesse ametisse veel pikalt jääda.

Läksin kooli Pärnu Kutsehariduskeskus. Käin koolis. Õpin kokaks. Praegu kolmandat aastat ja kolmas kursus. Ma mõtlesin, et haridust on nagunii vaja ja läksin kutsekas 15. september oli viimane päev pabereid viia. Läksin sinna, ütlesin, et ma tulen nüüd ja et mis neil pakkuda on. Nad ütlesid, et kokk või automehhaanik. Automehhaanik oli kindlasti EI ja siis läksin kokaks. (Siim, 20)

Sandra küll töötas viimase intervjuu ajal samal kohal, mille kohta ka projektis koolitusi sai, kuid töökohani jõudmiseni läks tal poolteist aastat aega.

Ma arvan, et see võiski olla 2013. aasta algus, kus ma läksin Töötukassasse, sest et siis sai mul see lapse haigekassa sai kolm aastat täis ja siis selleks ajaks oligi nagu kaks aastat sellest koolitusest möödas. Mõtlesingi, et sellest pole nagu kasu tööle saada ja siis ma läksingi edasi veel õppima nii öelda raamatupidamise jätkukursusele. (Sandra, 28)

Noorte enda hinnangul, mida olen ka varem väja toonud, on üheks töötuse põhjuseks laiskus ja viitsimatus. Seda väitsid noored nii üldiselt kui ka enda kohta. Seda näevad nüüd noored ka tagantjärele, et oleks pidanud varasemalt rohkem pingutama.

Kusjuures ma mäletan, et see oli alguses samamoodi, et kuna ma koolis väga hästi ei õppinud ja ei viitsinud. Oleks võinud. Ma oleksin saanud ilmselt kuskile gümnaasiumisse ikka sisse saanud. Ma mõtlesin, et lähen lihtsama vastupanu teed ja lähen kutsekasse. (Siim, 20)

Keskkoolitunnistusega Mati jaoks ei ole hariduse omandamine oluline, aga kindlasti tunneb ta vajadust eneseharimise järgi mitteformaalselt. Samuti ei ole tema sooviks töötada rutiinsel kontoritööl, kus peamiseks nõudeks on kõrgharidus.

Haridust mitte, haritust kindlasti. Ei, ma armastan teadmisi ja õppimist. See on lemmik asi mul, aga mulle ei meeldi seda teha kellegi teise meelt mööda, et mida ma õppima pean. See mulle ei meeldi. Ja õppida valesid asju, mida vaja pole, näiteks. (Mati, 23)

Töökogemus ja palk. Noorte eelnevad töökogemused on osaliselt sarnase muustriga, kuid siiski erinevad. Peamised kogemused on olnud hooajaliste tööde tegemine, mis on selle sihtgrupi puhul tavaline. Hooajaliste tööde puhul ei ole aga nende sissetulek aastaringelt kindlustatud. Hooajalise töö positiivne külg on see, et selle jaoks ei ole vaja erialast tööd ehk põhiharidusega noor võib seda ka teha. Vastanutest olid kõik enne projekti ka varasemalt töötanud. Enamus noori on teinud liht- ja hooajalisi töid nagu maasikate korjamine, istikute istutamine, klienditeenindus ja müügitöö. Samuti olid osad noored töötanud müüjana ning enamus noormehi on ehitusvaldkonnas töötanud. Seega on neil olemas töökogemus, kuid lühiajaline. Enamasti said noored just läbi tutvuste nendele kohtadele, mis taas ilmestab noorte endi seisukohti, et kõige kergem on tööle saada just tutvuste kaudu.

Palka kui määratavat faktorit noored väga ei rõhutanud, pigem oli see kaalutusotsuseks nendele, kes elasid maapiirkonnas ning oli vaja välja arvutada, kas on tulus igapäevaselt antud palgs eest tööle sõita. Samuti oli tööotsingutel oluline see palju palka saab ning et oma igapäevaste kulutuste kõrval saaks kaetud ka muud vajadused.

Ma peaksin nagu arvestama, et ma tuleksin oma eluga toime, et ma saaksin nii palju palka, siis ma nagu CV oli mul alates 500 see summa, et võib-olla sellepärast mind kutsutigi päris paljudele vestlustele. Palgasoov oli selles mõttes päris väike. Aga päris paljud jällegi ütlesid,

et kogemust on vähe ja kõik sedasi. Aga muidugi ongi, et kus ma seda kogemust siis saan?
(Sandra, 28)

Samuti kajas vestlustes läbi see, et tööandjatel on endiselt ootused, et tööle kandideerijal on antud valdkonnas ka eelnevad töökogemused. Seega on siinamaani noortel üheks teemaks see, et tänu tööle saab kogemust, aga kui tööle ei ilma kogemusega ei saa, siis kuidas üldse tööle saada.

Hoolduskoormus tööturutakistusena. Naissoost vastanutel on olnud töö leidmisel laps takistuseks. Üheks probleemiks nende arvates ei taha tööandjad võtta tööle naisi, kellel on väiksed lapsed. Üks vastanutest noormeest, kellel oli projekti ajal alla aastane laps, ütles, et laps ei ole tema tööotsinguid takistanud. Siiski tema elukaaslane, kellega nad ühise lapse said, oli arvamusel, et 2012. aastal intervjuus välja toonud, et laps on olnud üheks takistuseks. Seega võib järeldada, et kui perekonnas on laps sündinud, siis on isal lihtsam tööle minna ning lapse ema kohustuseks on kodus lapse hooldamine.

Kuni kodust lahkumiseni ei lastud mul kodus üldse midagi teha. 16-aastasena lahkusin kodust. Siinamaani ei olnud üldse häid suhteid perekonnaga. Nüüdseks on suhted paranenud ja perekond on lapse hooldamisel abiks, seega laps ei ole kuidagi takistanud mul töö saamist. (Raido, 18)

Lisaks võib takistuseks olla pikalt lapsehoolduspuhkusel olemine või olukord, kus lapsehoolduspuhkusele minnakse siis, kui ollakse ise lapsehoolduspuhkusel oleva töötaja asendaja, kus ei teki võimalust tagasi samale ametikohale asuda olukorras, kus peab uuesti tööle minema.

no nüüd küll tehti seadus, et ei tohi küsida, kas sul on last või ei ole ja umbes et mis sa teed siis, kui laps haigeks jääb. Aga muidugi, ma saan tööandjatest ka aru, et nad peavad selle võimalusega ka arvestama, et sul ei ole kogu aeg seda töötajat olemas. Et jah, et see on nii kaheti mõistetav. Eks ta kindlasti raskem on pärast lapsehoolduspuhkust kuskile tööle saada.
(Sandra, 28)

Autokooli läbimisel tekkinud takistused. Viimaste intervjuude käigus tuli kolme noormehe jutust välja, et nad alustasid või jätkasid juhilubade tegemist projekti raames ehk neil oli võimalus saada autojuhiload ilma omafinantseeriguta. Siiski selgus, et kõik kolm noormeest ei suutnud projekti jooksul ära lõpetada. Siinkohal tõid nad välja põhiliseks takistuseks enda laiskuse. Ühe noore puhul tuli lisafaktorina suur vahemaa kodu ja autokooli

vahel. Intervjuude ajaks oli üks suutnud pärast projekti juhiload ära teha ja ülejäänud kahel noormehel on siiski plaanis autokool lähiajal ära lõpetada.

Ma tegin neid projekti kaudu küll, aga jäid lõpetamata. Ma läksin kooli tagasi ja siis mul finantsiliselt ei olnud võimalik kooli kõrvalt, kuna ma pidin lisatunde võtma ja siis ma käisin maalt koolis üle 40 km koolis kogu aeg /.../ Kui oleks load ära teinud, siis ma ei oleks ohutu olnud liiklusele. /.../ Ma arvan, et ma lähen siin sügisel või kevadel lõpetan ära, sest ma saan jätkata sealt, kust ma pooleli jäin. See tuleb kindlasti ära kasutada. (Siim, 20)

Eelmises lõputöös olen välja toonud ka projektijuhi seisukoha, et kõige suurem oskus, mis neil puudu jäi, oli õppimisoskus. Siinkohal toodi välja, et hea oleks olnud kui noortel oleks olnud õpiabi, mis oleks autokooli eksamiteks õppida aidanud.

Alkohol kui takistav tegur noortel tööturule pääsemiseks. Noortega vesteldes viis teemaga ka alkoholini ja selleni, et kuidas oleks võimalik aidata noori, et neid aidata vähem alkoholi tarvitama. Üheks suureks toetuseks oli noortel perekond või elukaaslane, kellega tekkisid ülalpidamiskohustused ehk kohustus hoolitseda mitte enam ainult enda eest.

Mina sain näiteks niimoodi, et põhimõtteliselt pere, aga muidu jah.. Sõber mul siin sai arstide kaudu abi. Ta on aasta aega kaine olnud. /.../ Minu arust meil läks projektis osalejatest on seda teed isegi läinud vist isegi. Alkoholi rappa läinud sellest projektist /.../ See on tõesti hästi suur kurjajuur. (Juhan, 26)

Juhaniga sai sel teemal ka pikemalt edasi arutatud, et kuidas oleks võimalik noori alkoholi käest päästa või kuidas saaksid projektid läheneda noorele selle nurga alt, et saaksid lisaks tööturule abistamisele ka abi selles osas, kuidas alkoholi mõõdukalt tarvitada. Kuna noorukite puhul on just üheks suureks ohusignaaliks riskikäitumine, mis kahjustab arengut kui ka nende tervist täiskasvanueas ning mille mõjud tööturule avalduvad alles aastate pärast. Juhaniga alkoholist vesteldes leidis ta, et seda on tõesti keeruline noortele selgeks teha ning teadmisi „süstida“. Kõige paremaks variandiks tõi ta välja ikkagi selle, et sarnase probleemiga noored kokku võtta ning asjast pigem suuremas grupis rääkida kui individuaalselt.

/.../kui ta üksinda on, siis ta läheb parem jooma ja ei viitsi kuulata seda, aga samas kui ongi mingi selline õppelaager, kus ta on paar-kolm päeva seal nende inimestega koos ja siis samal ajal seda rääkida, jõuaks nagu rohkem kohale. Seda oleks eriti hea rääkida järgmise päeva hommikul. Siis tekib kõigil see tunne, et miks ma pidin. Ja kui sa räägid, siis see võib

olla toetab seda. Annabki selle lükke. Et mina olen seda meelt, et alati kui sa räägid, siis tuleb rääkida õigel ajahetkel, /.../ (Juhan, 26)

Lisaks alkoholist rääkimisele on oluline ka ühiskonna hoiakud ning millist eeskujut noorematele näidata. Esmane eeskujut näitamine tuleb just kodusest keskkonnast. Intervjuudest tuli välja ka see, et tegelikult on noorte enda kodus juba vanemate poolt normiks igaõhtune napustamine. Kuna on suhteliselt raske kontrollida, kes kui palju kodus joo, siis on raske seda hinnata, kuid tendents kipub olema selline, et joomine on kui üks igaõhtuseid vorme lõõgastumiseks ja kui selline suhtumine edasi kandub, siis on raske noortelt oodata, et nad peaksid oskama kuidagi paremini käituma.

3.2.4. Noorte poolt kasutatavad tööotsingumeetodid ja kogemus

Töötukassaga

Intervjuudes üks teema, mida noortega käsitlesin, oli see, kuidas nad näevad Töötukassa olulisust töö otsimisel ning milliseid muid tööotsimise meetodeid nad kasutavad. Peamiste põhjustena on noored eelnevates intervjuudes nimetanud viitsimatust või nende arvates ei ole ühtegi head põhjust, miks peaks end Töötukassas arvele võtma. Osade jutust tuli välja, et kuna seal töötutoetust ka ei saanud, siis lihtsalt kord kuus seal kohal käimisel nad ei näinud ka mõtet. Kuna paljudel noortel, kes projektis osalesid, oli põhikooliharidus, siis tõenäoliselt tekkiski takistus töö leidmisel selles osas, et neil puudus pakutav haridus vabadele töökohtadele.

Pigem on olnud nii varasemalt kui praegu noorte hinnang Töötukassale pigem negatiivne. See võib tulla sellest, et Töötukassas on vaja pigem ise aktiivselt tööd otsida kui seda, et keegi sinu eest seda teeb. Samuti ei saa Töötukassa noorele tagada just selliseid kohti, mida noor tahaks kui tööturul ei ole valikut või kui noore tervis takistab töötatada enamusel töökohtadel, kus on vaja füüsilist jõudu.

A: Kas sa olid pikalt arvel? B: Jah. Ma proovisin tööd ka teha, aga kuna mul see käsi ei töötanud, siis ma kohvikutes ei saa juu.. Poes ma ka ei saa. Ma ei saa kaua seista, sest mul on selgroos see nagu.. sinka-vinka. Selgroog hakkab valutama, et poes ka nagu ei saa. Kus siis veel saab? (Katrin, 31)

Samuti töid noored välja, et neil ei olnud tõenäoliselt sellepärast võimalik Töötukassa poolt piisavalt abi saada, kuna neil ei olnud piisavalt kogemust ning haridust ja seetõttu ei olnud võimalik neile rohkem töid sealtkaudu pakkuda.

Tegelikult on mul see asi, et mul ema töötab Töötukassas, et üks ma sain ema käest päris palju informatsiooni, et kui tuli mõni uus tööots või midagi, siis ma jälle sain nagu tema käest kuulda. (Sandra, 28)

Siiski oli Sandra see, kes veel pärast projekti pikalt tööd otsis ning siis ka Töötukassas arvel olid, kuid tema puhul ei olnud see eeliseks kiiremini tööle saada. Samas on ta varasemalt öelnud, et tänu arvel olekule säilis tal ravikindlustus. Siiski oli ka neid noori, kelle arvates pole neile ravikindlustust vaja ning koolitusi, mida Töötukassa kaudu oleks saanud, oli kohtade arv pidevalt täis. Juhan oli üks nendest, kes suhtus Töötukassasse pigem negatiivselt.

Ei olnud kusjuures, aga ma vist kohe võtsin. See oli vist üks see kriteeriumitest, aga ma ei pidanud seda eriti vajalikuks, sest sealt kaudu ma kunagi abi ei saanud. Pidin sealt lihtsalt iga kuu käima täpselt nagu ma käisin kriminaalhooldaja juures /.../ Järelikult ma mingit rahalist toetust sealt ei saanud. Töökohti nad ei suutnud mulle ka selliseid pakkuda nagu ma oleks eeldanud. Ise otsida ja leida. /.../ Jah, seda nad tahavad jah [et ise otsid tööd]. (Juhan, 26)

Võrreldes eelmise intervjuude tulemustega, mis käsitlesid tööotsingumeetodeid, siis noored on jäänud endiselt seisukohale, et Töötukassas arvel olemine ei aita paremini tööd leida.

3.2.5. Noorte hinnang projekti käigus saadud abile

Projektis osalevad noored läbisid kahekümnepäevase tööharjutuse kohaliku kogukonna mittetulundusühingutes ehk peamiselt külaseltsides. Tööharjutuse eesmärgiks oli töötule noorele tööharjumuse taastamine või esmase tööharjumuse kujundamine. Noorte kommentaarid projektis toimunud tööharjutuse kohta olid pigem napisõnalised. Projektijuhi sõnutsi võis olla asi selles, et noored tundsid nad, et nad ei saanud sealt sellist abi nagu loodetud, sest külaseltsidel ei olnud neile talvisel perioodil piisavalt ülesandeid jagada. Eelmises lõputöö jaoks mainis projektijuht, et seltsides, kus inimestel on jagunud noore jaoks aega, toimivad asjad paremini, kus igapäevaselt aktiivset tegevust ei toimu ning et tulevikus peaks kaardistama aktiivsemad seltsid.

Alguses olin suht skeptiline ja ei olnud vaimustunud sellest, aga siis me ikkagi käisime ja vaatasime ja siis me ühel koolitusel käisime. Üldiselt väga vähe lõime kaasa sellega. Pigem nagu ise aktiivselt otsisime tööd samal ajal. (Sandra, 28)

Tööpraktika kujutas endast juba reaalselt töötegevust, mida noored suure tõenäosusega sooviksid ka edaspidi teha. Eelnevalt said nad ka vajadusel sellealaseid koolitusi nii Töötukassa poolt kui ka mujalt. Projekti käigus oli vastanutest saanud tööle seitse ning noorte endi ja projektijuhi sõnutsi saab enamus projektis osalenutest suure tõenäosusega pärast praktikat ka tööle. Noored tõid ise ka välja, et projekti kaudu saadud koolitused on aidanud neid samal alal tööle.

Praktikal viibinutest said tööpraktika käigus endale tutvusi, mis võivad edaspidises elus kasuks tulla. Eriti sellisel juhul, kui peaks tekkima taaskord probleem töö leidmisel. Mitmed jõudsid endas selgusele, millises valdkonnas nad soovivad tulevikus tööd teha ja tänu karjäärinõustajale said ka oma tugevamatest külgedest teadlikumaks. Näiteks ühe noore puhul oli tema praktikajuhendaja see, kes abistas ta enda isikliku firma loomisel.

Projektis osalemine andis noortele kindlust, mida on noorele väga tarvis, et vältida noore sattumist pikaajaliste töötute hulka. Ühiselt aktiivlaagrites osalemine omavanuste seas on igati julgustav ning annab noorele tunde, et ta ei ole oma probleemidega üksi ning grupis on teisedki väga sarnaste muredega. Üks oluline põhjus, miks noored tundsid, et projekt aitab, on see, et on võimalik mingiks ajaks kodust välja saada ning teises keskkonnas olla koos sarnases olukorras noortega. Noorte sõnul aitas projekt elu üle mõtlema panna ning andis uut energiat õigele teele saada.

Nad ikka räägelt push'isid. See on väga hea. Mind oli tol ajal väga vaja push'ida. /.../ Inimesed olid väga tähtsad, sest abistasid seal ikka vägevalt kõiki. Pushisid üldse ja panidki tegutsema.. Et said oma mingist mullist välja ja nii vaata. Muidu istud kodus, ei tee mitte midagi ja ei käi kuskil.. Jah, super. Mulle väga meeldis./.../ Mul tuli see tahtmine teha asju uuesti peale. Et see kadus ära.. enne projekti mul oli see null.. ei viitsinud teha midagi, aga seal pandi mind liikuma, käima ja tegema. (Mati, 23)

Kogemust sain, julgust. Maailmavaade muutus nagu selles suhtes, et.. /.../ Vot ei olegi ühtegi halba sõna öelda. Sain sel hetkel kõik, mis ma tol hetkel vajasin. (Siim, 20)

Samuti nägid noored, et nad isiklikult arenesid ning oskused tööturul töö otsimisel paranesid.

Natsa nadiks jäi see et seal see et ei olnud piisavalt neid leiduvaid praktika kohti aga nuh tänu sellele pidin ise ka otsima, mis andis rohkem julgustust edasi pürgida. Et aitas palju, olles noorena töötaja ja otsides õiget tööd on see projekt igati kasulik. ja tänu selle projektile ka oskan paremini tööandjatega suhelda ja väärilisemat palka küsida. Et olen vägagi rahul, loodetavasti läheb teistel projektis olijatel sammuti hästi. (Silver, 24)

Kui küsisin noortel üldisemalt, et kas nad arvavad, et selline projekt on noortele kasulik, siis tuli enamasti vastuseks see, et kui noor ise on huvitatud ning hindas seda võimalust, siis noor sai sealt ka abi. Seega kehtib ka siin põhitõde, et inimest on väga raske aidata kui ta ise abi ei taha vastu võtta. Need, kes antud projekti väga hindasid ja väärtustasid, said sealt omale väga palju kasulikku.

Jaa, loomulikult. Minu jaoks see oli väga tore projekt, mis oli nagu tehtud. Ma usun, et see andis päris paljudele noortele. Kes oskas seda hinnata, see oskas sellest projektist väga palju kasu saada./.../ Mina võtsin kõik, mis võtta andis. Mulle väga meeldis. (Liina, 24)

Kuigi paljud, kes said projekti raames koolitusi, ei tööta samal alal, on neil võimalik seda infot siiski oma tööotsingutel kasutada. Kuna noore puhul, kellel ei ole tihtipeale väga palju kogemusi, on saadud kogemus abiks uutel tööotsingutel. Samuti tekib noorel rohkem võimalusi erinevatel töökohtadel kandideerimiseks, eriti just olukorras, kus tal puudub erialane haridus.

Kogemus raamatupidamisvaldkonnas. Isiklikus plaanis ma sain küll juurde kogemuse (nt kasvõi majandusaastaaruande koostamises), kuid arvan, et konkreetselt see projekt mind pikemaajaliselt väga ei aidanud. Mulle tundus, et see projekt oli pigem suunatud päris noortele, kes on lõpetanud õpingud ja alles alustavad oma elu esimese töö kogemuse saamisega. Kuna mul laps alles väike, siis ei olnud mul ka võimalik igasugustel laagrites ja õppepäevadel käia. Minul oligi pigem vaja töökohta, kuna eelnevalt kogemusi mul töötamises oli. Eelmine töökoht, kust ma läksin lapsehoolduspuhkusele, läks pankrotti, mul polnud töökohta ning seetõttu otsustasin projektist ka mingil määral osa võtta. (Sandra, 25)

Eelnevas tsitaadis, mis Sandraga 2012. aastal tehtud, rääkis ta pigem, et ei näinud projektist väga suurt kasu kuna väga palju ei saanud kõikidel tegevustel osaleda. Nüüd hilisemas intervjuus on ta pigem projekti positiivselt suhtunud ning näeb, et projekti kaudu saadud tutvused on talle hilisemas elus igati kasuks tulnud.

Et praktikakoha ma sain Tiia Loorentsi juurde ja see nagu...Tiiaga ma suhtlen siiaamaani ja ta on päris palju aidanud selles vallas. Selle raamatupidamise asjas... et tema nagu aitas

küll. Et jah /.../ ta tegi MTÜdele raamatupidamist ja siis ma nõ aitasin neid pabereid kokku panna ja tegelikult ma usun, et tänu temale tegin ma oma firma ka. Et tema aitas ka päris palju, et kuidas need alustamised ja kõik asjad. (Sandra, 28)

Noorte intervjuudest tuli tugevalt välja, et see vanus, millal nad projektis osalesid, oli nende jaoks päris raske periood. Noored otsisid selle ajal kohta, kuhu kuuluda ning see oligi aeg, millal neil oli vaja taganttõukavat jõudu ja motivatsiooni, et edasi liikuda ning inimesi, kes abistaksid neid otsuste tegemisel.

Et ongi nagu ülejäänud aeg, ütleme seal kuusteist või seitseteist kuni 24 või 25 on selline aeg, kus sa ei teagi, mida sa peaksid tegema või kuhu sa peaksid minema. Sellises vanuses oledki ise segaduses. Et ma mäletan, kui ma sinna kinnisvaramaakleriks läksin. Lihtsalt koos sõbrannaga koos läksimegi. Mis me ikka teeme? Et kodus ei hakka seda aastat olema, et lihtsalt läheme ja õpime seda. (Sandra, 28)

Noored tundsid ühiskonnapoolset survet edasiõppimise minekul. Seega tihtipeale tehti otsus kiirelt ning kellestki teisest sõltuvalt. Seega võib tuua selle veel lisa põhjuseks, miks nii paljudel noortel on õppingud pooleli jäänud.

Oli vist jah, et ma sain just 24, et ma enam-vähem veel mahtusin sinna alla. Et selline vanus on tõesti hea, et siuksele vanusele rohkem teha asju. Siis kui selles mõttes vaadata, siis see projekt läks ikka õige koha peale. Tagantjärgi.. siis sa veel ei osanud näha. Nüüd mõned aastad hiljem sa ikka näed, et see vanus on selline problemaatiline aeg, et kus võiks nagu rohkem tegeleda. (Sandra, 28)

Projekti puhul oli ka abiks see, et kõik tegevused ja sealhulgas ka koolitused, mida selle kaudu sai läbida, olid nende jaoks tasuta. Samuti maksti neile lisaks sõidustipendiumi, et ükski tegevus ei jääks tegemata sellepärast, et sõiduraha ei ole. Stipendiumi olemasolu tõid noored ka positiivse ja vajaliku asjana välja. See oli ka mingil määral motivaator.

Seda kindlasti jah. Just et kuna mu olid just sellised juurde vaja õppida, mis nõuavad nagu rahalist poolt ja mida teadupärast ühel noorel just kooli lõpetanud ei oma, et siis jah. See oli täpelt.. nagu rusikas silmaauku.. õigel hetkel ka.. elu madalseisus sai nagu uuesti tõusta jalgadele. (Juhan, 26)

Mitmed noored kinnitavad just seda, et tänu projektile said nad endale jalad alla ning mõjuva tõuke edasi liikumiseks. Neli aastat hiljem kõikidest üheksast vastanust oli ainult üks noor, kes tundis, et ta ei saanud projekti kaudu mitte midagi. Siiski võis ta tõlgendada seda

niimoodi, et kuna ta ei tööta hetkel samas kohas, kus projekti kaudu, siis ei tundunud, et see oleks kuidagi kasulik olnud. Samuti oli märgata, et vastused olid projekti suhtes positiivsemad võrreldes nelja aasta taguste vastustega.

3.2.6. Noort toetavad ressursid töölesaamisel

Kuna noortest paljud olid põhiharidusega, siis vestlustest tuli välja, et enamus nendest noortest on saanud just tutvuste ehk siis perekonna või lähedaste kaudu tööle. Samuti oli tajutav see, et pakutav abi tuli pigem tuttavate poolt, kes noorte sõnul võisid tõlgendada, et kuna tal pole tööd ega haridust pooleli, siis võib noor hädas olla ning tal oleks vaja abi töö leidmisel. Seega said noored tänu tuttavatel lühi- ja hooajalistele töökohtadele.

Alati vist läheb pere juurde või tuttavate, kes aitavad. Tule tee tööd – tee metsa või midagi sellist. Sealt edasi hakkab meeldima. (Mati, 23)

Samuti on noortel väga tugevalt kujunenud välja arvamused, et tööle on võimalik saada ainult tutvuste kaudu ning muud variandid on pigem välistatud.

Kuigi ma imestan, et sellele töökohale ma ei saanud läbi tutvuste, et ma ei tundnud kedagi. See on minu jaoks üllatav. Eelmises töökohas enne last ma samamoodi olin ka tutvuste kaudu tööl, et noh, aga nii palju kui ma igalt poolt olen kuulnud, siis on ikkagi sedasi, et tutvused mängivad väga palju rolli. (Sandra, 28)

Mitmed projektis osalenud noored olid pärit samast piirkonnast, kus toimus aktiivne kogukonnategevus. Osad nendest noortest on osalenud Pärnumaa Kodukandi noortekoja tegevustes, kus põhiliselt noored ise korraldasid endale meelepäraseid üritusi ja tegevusi, mille kõikide ühine eesmärk oli selle kaudu saadav ühistegevus ja ühiselt õppimine. Selle noortekoja üks täiskasvanud eestvedajatest on kohalik põhikooli õpetaja, kes käis läbivalt käesolevatest intervjuudes mitme noore jutust läbi. Ta on aidanud neil raskes olukorras toime tulla ning paljudel oli just seesama isik, kes neid ka antud projekti kutsus.

Ta oli vahepeal minu ema. Ma elasin nende juures. See oligi just projekti alguses. Mul enda elu oli suht hukkanud ja siis ta võttis mu enda kaitsva tiiva alla ja siis me olime seal. (Juhan, 26)

Enamus küsitletud noortest on öelnud, et töökogemused, mis neil varasemalt on olnud, on läbi tutvuste ning võib juhtuda, et selle kaudu jäädakse antud kohale ka pikemaks ajaks. Seega võib tekkida olukord, kus otsustatakse, et kool võib pooleli jääda ja kasulik on

hetkeolukorras raha teenida, kuid tihtipeale on sellised lahendused olnud ajutised. Kuigi on ka olukordi, kus antud koht hakkab meeldima ning on võimalus pikemaks ajaks jääda ja siis arendatakse ennast selles valdkonnas edasi.

Siiski on välja tulnud, et mitmed noored on pärast projekti saanud tööle mitte tutvuste, vaid ise otsides ning kontakti võttes.

3.2.7. Noorte praegune olukord

Käesolevas peatükis on eesmärgiks anda ülevaade, kuidas noortel tööalaselt läinud on ning kas nad töötavad samas valdkonnas, kuhu nad projekti kaudu praktikale või koolitustele said. Kui nad ei tööta, siis kuidas praegu sattusid töökohale, kus nad praegu töötavad ja kas nad on rahul praeguse olukorraga.

Intervjuudes osalenud kõikidest üheksast noortest töötasid kaheksa intervjuude andmise ajal. Neid, kes samas valdkonnas edasi töötavad, mida nad projekti jooksul praktiseerisid, oli intervjuueeritavatest kolm noort – Katrin, Silver ja Sandra. Siiski mõni nädal hiljem pärast intervjuusid ütles Katrin, et temaga lõpetatakse peatselt tööleping ära ja uut töökohta tal ei ole. Ülejäänud viis noort, kes töötasid, olid leidnud endale muus valdkonnas rakendust.

31-aastane Katrin oli pärast projekti mõnda aega töötanud ning võttis ennast taas Töötukassas töötuna arvele, mille kaudu sai kodu lähedale käsitööpoe lastele käsitööringi juhendajaks olla. 2012. aastal rääkis Katrin mulle, et ta tahaks lastega töötada, kuid oma vaikse hääle tõttu pigem väiksemas lastegrupis, kus ta saab ise omale sobivat töögraafikut teha. Käsitööringi juhendamine oli täpselt see, mida ta kirjeldas kui sobivat töökohta. Leping pidi peatselt lõpema ja algse jutu järgi pidi ta lihtsalt mõned korrad vähem nädalas ringi juhendama. Intervjuu temaga toimus 27. märtsil ning kaks nädalat hiljem kirjutas ta mulle, et tema töökoha leping saab läbi ning et teda enam uuesti sinna tööle ei võeta. Küsides, miks enam ei pikendata, siis ta ütles selle peale, et poeomanik ise ei jõua enam käsitööpoodi üleval pidada. Seega noor jäi jälle töötuks temast mitte olenevatel põhjustel. Talle pakuti pärast seda Töötukassa poolt võimalust töötada lastehoius, kuid ta mainis, et ta enam ei soovi mõnda aega lastega koos töötada ja eelistab pigem käsitöövaldkonda.

Teine noor on 28-aastane Sandra, kes tegi tööpraktikat raamatupidamise valdkonnas, kus ta ka viimased aastad on töötanud. Siiski läks tal päris pikalt aega enne kui ta realselt sellele kohale tööle sai.

Jah, päris pikalt olin. Et ma ikka otsisin. Et 2012 suvel sai projekt läbi /.../ Siis hakkasin ka rohkem tööd otsima. Ma otsisingi ikka päris pikalt. Kokku võis olla mingi poolteist aastat. /.../ ja 2013. aasta august sain ma alles tööle. Põhimõtteliselt poolteist aastat otsisin tööd /.../ aga jah, lõpuks leidsin ja siamaani olen nüüd siin olnud. (Sandra, 28)

Sandraga aastaid tagasi suheldes oli tema sooviks tulevikus tööle saada sekretäri või raamatupidaja assistendina, kus põhikriteeriumiks oleks see, et tööaeg oleks esmaspäevast reedeni, seega on tal selles osas läinud täpselt nii nagu ta plaanis. Hoolimata pikast töötuna olekust nägi ta siiski, et projekt oli talle tööle saamisel abiks.

Kolmandaks nooreks on 24-aastane Silver, kes on kõik need viimased neli aastat töötanud samal alal ehk ekskavaatorijuhina, kuid tööandjad on vahetunud. Viimase puhul oli põhjuseks firma pankrot.

Projekti lõpus sain praktikale, mille leidsin töötukassa abil. Paar kuud olid praktikat ja siis võeti tööle ja seal sai oldud paar aastat. Seal oli see häda, et suvel oli tööd, aga talvel istusin kodus miinimumiga. (Silver, 24)

Firmas, kus ta praegu töötab, on ta olnud aasta aega. Küsides, kuidas ta selle töökoha leidis, siis oli vastuseks, et ise internetist otsis ning käis end pakkumas ning tänu sellele praeguse koha saigi.

Googeldasin ja küsisin, kas on tööd pakkuda. Nad ise ei otsinud./.../ Tegin pool päeva proovipäeva ja kuu pärast sain tööle. Päeva pealt nad võtta ei saanud, sest neil oli tööline ja ise veel olin tööil vanas firmas. (Silver, 24)

Eelmises intervjuus soovis ta tulevikus minna mõneks aastaks välismaale tööle, et saaks raha koguda ning vanemate koju tagasi minna. Nüüd mõned aastad hiljem kui küsisin temalt, kuidas tööalaselt tulevikku näeb, siis mingid mõtted on läbi käinud, kuid välismaale enam minna ei taha. Silver mainis, et käis umbes neli aastat tagasi paar päeva Soomes lund lükkamas, aga see ei olnud kindlasti see, mida ta rohkem oleks teha tahtnud.

Ülejäänud viis noort, kes töötavad, on leidnud endale töö valdkonnas, mida nad ise ei osanud ka varasemates intervjuudes ette näha. Samas osade puhul tuli jutust välja, et on proovinud siiski ka oma unistusi täita. Üheks neist on Juhan, kelle sooviks oli oma firma teha.

Kohas, kus ma olen ise oma aja peremees. Alustan tööd siis, kui tuju tuleb. Vastavalt tujule ja viitsimist on. Inimestega suhtlemine peab kindlasti olema. Rühmatööd kindlasti teha ei

tahaks. Oma firmat tahaks. Ala ma ei oska valida, aga midagi sellist, millel on parasjagu turuväärtust. (Juhan, 23)

Firma sai Juhanil tehtud, kuid see väga pikalt ei kestnud. Põhjuseks tõi ta enda sõnade kohaselt halva koostöö partneritega. Siiski ei ole ta vahepealse perioodi jooksul pikemat aega töötanud. Nda sõnade kohaselt oli kõige pikem aeg poolteist kuud. Põhjuseks, miks sel ajal töötanud oli, oli laiskus. Tööd on leidnud lisaks projekti kaudu saadud kaubakäitlejana ka ehituses, kokanduses.

Projekti kaudu, mis ma seal erialaselt sain – kauba see – seda tööd tegin üks pool aastat ja kuna seal oluliselt raha ei liikunud, siis tegin oma firma. Kohe täitsa sai tehtud ehitusfirma, aga kuna maailmas leidub selliseid imelikke inimesi, kes ei raatsi raha maksta, siis me läksime kuidagi hukka. Ja siis vahepeal sai /.../ tehtud ja nüüd ma olen järjega jälle ehituse peal tagasi. Ka kokaametit sai vahepeal peetud. Tööga pole probleemi olnud. /.../ Ühes pisikeses ehitusettevõttes palgatööline. mul isa töötas sealsamas firmas, aga algselt kui isa sinna läks, siis ma käisin ka seal rääkimas, aga tol hetkel oli ainult ühte meest vaja, aga pool aastat hiljem oligi nii, et on ikka ühte meest juurde vaja ja siis ma sain. (Juhan, 26)

Ainuke noor, kes ei töötanud, oli 24-aastane Liina, kellel oli sel ajal ehk 2015. aasta märtsikuus kümnekuune laps kodus. Viimaste aastate jooksul esimese lapse kõrvalt rakendas ta sõbrannade peal projekti kaudu kõiki asju, mis ta projekti ajal koolituse kaudu sai. Vahepeal käis aasta aega ilusaalongis kui laps lasteaias käis ja töötas seal aasta aega. Nüüdseks toimetab ta kodus ning valmistab tuttavatele küpsetisi, millealastel koolitustel plaanib tulevikus käia ning oma söögikoht avada.

B: Küpsetan kodus. Vahest teistele, kes tahab. Aga noh mingit suurt reklaami ei ole teinud. Tutvusringkonnas need, kes teavad, need teavad. Selle lapse kõrvalt on raske ripsmeid või küüsi teha. Esimene oli hea ja magas./.../ Praegu ma tunnen jah, et söögitegemine on nagu rohkem asi, mida teha tahaks. A: Ise olla siis ettevõtja? B: Jah, ma mõtlesin selle peale, aga praegu tuleb Pärnusse nii meeletult neid söögikohti, et päris raske on konkureerida. Selleks peab midagi ikka päris hästi välja mõtlema. (Liina, 24)

Algselt kui Liina projekti tuli oli tal plaanis pangasektoris tellerina töötada, kuid projektis plaanid muutusid. Tööalaseks sooviks oli küünetehnikuna enda tööandjaks olla ja oma ilusalong Soome teha. Samuti ei välistanud ta ka kindlustuses või pangas töötamise.

Praeguseks 23aastane Mati ei olnud varasemalt kunagi otseselt palgatööd teinud, kuid on aidanud Pärnus ühel bändil tänaval suviti plaate müüa. Kui ma 2012. aastal küsisin, et mis on tema isiklikud põhjused, miks ei ole tööd saanud, siis ta tõi välja, et ta ei soovigi üldse rutiinset tööd teha ning kuskil seotud olla. Kuna ta on nii üksinda kui bändiga esinenud, siis ta on selle abil lisaraha teeninud. Projekti kaudu sai ta tööle noortekeskusesse muusikaringi juhendajaks, kust ta oli umbes aasta aega. Lisaks oli mitmes teises ringis kitarriopetaja, kuid need ei kestnud ka kaua. Põhjuseks tõi ta välja õpilaste vähese huvi ning madala töötasu. Nüüdseks on ta tööl rokiklubis ning turunduse ning reklaamindusega. Osaliselt võib öelda, et seda ta tegi ka projekti raames kui ta tööharjutuses osales Pärnu kultuurikeskuses ja tegi neile kodulehte ja reklaambännereid ja -videosid.

Hästi, võid selle kirjutada. Jah. Et mis ma teen? Muusikat teengi ja nüüd töötan rokiklubis /.../ Aga muidu tuleb siuke kuupalk nagu tavalised inimesed, et pean endale pangakonto tegema. Pean inimeseks hakkama. Ega ma ise olen ühiskonna vastu inimene. Vihkan seda asja. (Mati, 23)

Neli aastat tagasi kirjeldas Mati, et ta tahaks minna sellisele tööle, kus ei pea ühe koha peal olema ning peaks olema sedasi, et ta oleks teenusepakkuja ning kliendid pöörduksid ise tema poole. Valdkonda ta sel hetkel ei täpsustanud.

Siim, kes projekti ajal oli 17aastane, läks enne projekti laomajandust õppima, kuid see jäi pooleli. Projekti kaudu tekkis mõte hobuseid rautama õppida, mida vendki teeb. Pärast projekti ta tegeles mõnda aega sellega, kuid nüüd mõned aastad hiljem valis endale kokandueriala, kus ka omale töökoha on leidnud.

Läksin kooli. Õpin kokaks. Kolmandat aastat kolmas kursus. Nüüd töötan poole kohaga siinsamas restoranis alates jaanuarist. See oli selline pooljuhuslik sattumine siia. /.../Käisime klassiga siin lõunatamas ja siis peakokk käis endast rääkimas ja ennast tutvustamas ja otsib suveks töölisi. Nad andsid oma numbri, helistasin, nädalavahetusel käisin proovipäeval ja nüüd olen siin. /.../ 2012. aasta suvi ma veel tegin seda hobuseasja. Ma tegin teda augusti lõpuni või septembrini, aga siis oligi nii, et ei jõudnud enam. Ma ei pidanud sellele.. pidasin.. ma ei oska öelda nagu... Ütleme nii, et tervis hakkas rohkem huvitama. See on ikka hulljulge töö selles suhtes. See ikkagi, et loomad on erinevad, et... Ma mõtlesin, et haridust on nagunii vaja ja läksin viimane päev oli kutsekas.. 15. september oli viimane päev pabereid viia. Läksin sinna, ütlesin, et ma tulen nüüd ja et mis neil pakkuda

on. Nad ütlesid, et kokk või automehhaanik. Automehhaanik oli kindlasti EI ja siis läksin kokaks. (Siim, 20)

Projekti ajal oli Ranno 18-aastane noor isa, kellel jäi täiskasvanute gümnaasium pooleli ning kuna kutsehariduskeskuses kaugõppes õppida ei saanud, siis jäid õpingud pooleli. Projekti kaudu sai IT-firmasse tööle, kus tal oli plaanis pikemaks ajaks jääda ning tema kaugemaks unistuseks oli samalaadne firma hea kollektiiviga luua. Seal firmas aga töötas ta pärast projekti ainult mõned kuud. Põhjuseks tõi madala palga.

Projektist nii palju, et ma tegelen täiesti teise asjaga kui see kuhu mind projektist suunati /.../ Tallinnas olen torumees /.../ tuttava kaudu, tegin lepingu seal ja tulin eelmisest kohast ära /.../ 8. okt 2012 alustasin vist, aga pole siiamaani sinna koolitusele jõudnud. Töö käigus õppisin. (Raido, 21)

Tallinnasse tööle sai ta kohe pärast IT-firmast ära tulemist. Samuti töötas ta talvel kahe koha peal korraga ehk lisaks torumehe ametile ka baarmanina. Kui küsisin, kuidas ta on rahul praeguse ametiga, siis Raido vastas, et hetkel väga pikalt enam ei viitsi olla.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö käsitleb noorte töötuse põhjuseid ja tööturupoliitikameetmeid. Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida projektis „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ osalenud noorte hinnanguid ja arvamusi nii projekti kestel tehtud intervjuude kui ka neli aastat pärast projekti tehtud intervjuude põhjal. Noorte arvamust küsiti nii üldiselt projektist saadava abi kohta kui ka nende praeguse töö- ja haridusalase tausta kohta.

Uurimuse läbiviimiseks kasutasin kvalitatiivset lähenemist ning andmete kogumiseks viisin läbi individuaalintervjuud üheksa noorega. Analüüsi käigus võrdlesin kokku 18 intervjuud, mis nende üheksa noorega aastal 2012. ja neli aastat hiljem läbi viidi.

Uurimuse tulemustes selgub, et noored näevad väga selgelt otsest mõju, kuidas projekt on neid aidanud paremini tööturul toime tulla. Samuti erinesid märgatavalt nelja aasta tagused vastused praeguste intervjuu vastustega ning noorte hinnangud ja arvamused projektist saadud abile olid tunduvalt positiivsemad. Põhjuseks võis olla ka see, et 2012. aastal tehtud intervjuud toimusid projekti kestel, kus oli noortel raskem hinnata projekti mõju. Tagantjäreli oli neil seda lihtsam teha.

Projekti kasulikkust näitab juba seegi, et projektist osalenutest said seitse noort pärast projekti tööle ning neli aastat hiljem olid neist endiselt seitse töötavad. Need kaks, kes projekti lõpus tööle ei saanud, olid praeguseks töö leidnud ja need, kes projekti lõpus töötasid ja vahepealse aja jooksul enam ei töötanud, olid põhjuseks uuesti lapse saamine ning töölepingu lõpetamine tööandja poolt noorest mitte olenevatel põhjustel. Enamik said endale tänu projektile teadmisi, mis on vajalikud tööotsinguteks, julgust ning motivatsiooni juurde ning uusi tutvusi. Ühisüritustel osalemine andis omasuguste seas tunde, et nad ei ole selles probleemis üksinda ning, et igale probleemile on lahendus. Näiteks võlgades olevad noored vabanevad tänu sellele sammhaaval oma suurtest võlgadest. Seegi aitab noortel tulevikku helgemalt näha. Noorte vastustest võis selgelt välja lugeda, et projekt sai väga edukalt hakkama noorte jõustamisega.

Noortele töötutele suunatud projektid on väga olulised vahendid tänaste noorte murede märkamisel ja abistamisel. Kuna iga noor ja tema probleemid on erinevad, siis üheks

märkajaks, toetajaks ja abistajaks võiks olla just kogukond. Lisaks kogukonnale peab olema hea koostöö kõigi noortepoliitika valdkondade vahel. Noor ei tohiks oma murega üksi jääda.

Pärast projekti on noored öelnud, et projektijuhid ning praktikajuhendajad on olnud neile ka edaspidiselt abiks ja toeks olnud, mis näitab, et on tekkinud kogukonna ja noore vahel side, mis võib ka tulevikus olla noorel abiks takistuste ületamisel.

Pärast projekti on vahepealse nelja aasta jooksul toimunud suuri muutusi noortele suunatud tööturu meetmete arengu osas seda just tänu noortegarantii loomisele ning rakendumisele Eestis. Alates 2015. aastast on lisandunud mitmeid teenuseid noortele, mis peaksid toetama sujuvat üleminekut ühest etapist teise - haridusest tööturule – ja vähendada noorte pikaajalist töötust.

Projekti lõppedes jäi projekti eestvedajatel peamiseks mõtteks, et noortele oleks vaja individuaalset lähenemist ning selle jaoks oleks kõige mõistlikud noortele suunatud aktiveerimiskeskused. Alates 2015. aastast on üleriikliku noortegarantii tulemusena hakanud välja arenema ja oma võrgustikku laiendama noorte tööturumeetmete alla kuuluvaid teenused, mis on ühise eesmärgi nimel noorte heaks. Projekt „Noorte Tugila“, mis peaks oma sisult suhteliselt lähedane olema antud aktiveerimiskeskusele, sest nende eesmärgiks on toetada noori ja aidata luua kontakte haridusasutuste, organisatsioonide ja tööandjatega, mis aitab suunata õppimise või tööga hõivamata noore taas õppima või tööle. Samuti on toetavaks teenuseks Töötukassa poolt pakutav „Minu esimene töökoht“, mis aitab noorel esimese töökogemuse saada. Projektis olevatel kui ka laiemalt on noortel üheks suuremaks mureks tööle saamisel just eelneva töökogemuse puudumine. Samuti on teenuse garantiiks noorele see, et temaga sõlmitakse vähemalt kaheaastane tööleping. See peaks hoidma ära olukorda, kus noori esmalt töökohalt lahti lastakse. Siiski on veel vara öelda, kas need antud teenuste koosmõju täidab oma eesmärgi noorte tööturule või tagasi haridusse aktiveerumiseks ja kas noored leiavad teenused õigel ajahetkel üles.

LISAD

Lisa 1. Individuaalintervjuu kava

1. Kas sa tuletaksid meelde, kuidas sa selle projekti juurde sattusid ja mis selle käigus toimus?
2. Räägi natukene sellest, kuidas sul vahepeal need kolm aastat läinud on.
3. Kuidas sul praegu läheb? Millega tegeled?
4. Kas sa oskad hinnata, mil määral projektis osalemine on sinu elu mõjutanud?
 - 4.1. Mis on sinu arvates kõige olulisemad projekti jooksul toimunud tegevused, millest sul kõige enam kasu on olnud?
 - 4.2. Mis on olnud tähtis – tegevused/meetmed, inimesed, noored ise?
5. Kas oli mingi konkreetne tegevus, mis projektist meelde jäi?
6. Mida sa ütlesid või soovitaksid noortele, kes praegu samas seisus on kui sina projektiga liitudes?
7. Edasised töö- ja haridusalased plaanid ja realiseerimise viisid?

KASUTATUD ALLIKAD

Boyce, C., Wood, A., Daly, M., Sedikides, C. (2015) *Personality change following unemployment*. Journal of Applied Psychology. Vol 100(4), p 991-1011.

Cou see, F., Williamson, H. (2011) *Youth worker, probably the most difficult job in the world*. Children Australia, Vol. 36, Issue 4.

Cousins, C. (1999). *Society, work and welfare in Europe*. The British Council. Macmillan Press LTD.

Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Sage Publications, Inc.

Eesti Tootukassa (2014). *T oturuteenuste osutamine tagamaks paremaid v imalusi h ives osalemiseks*. Tervise- ja t oministri 04.12.2014 k skkiri nr 222. (2014). Kasutatud 10.03.2014. <https://www.tootukassa.ee/-sites/tootukassa.ee/files/Tooturuteenused-%20-TAT%202015-2020.pdf>

Elevant, L., Visamaa, K., Rinne, S., Aro, M. (2006). *Noored ja t oturg noorsoot o vaatenurgast*. Haridus- ja Teadusministeerium. Tallinn.

Eurofound. (2012), *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Euroopa Komisjon. (2010). *Noorte liikuvus. Algatus noorte potentsiaali vallandamiseks eesm rgiga saavutada Euroopa Liidus arukas, j tkusuutlik ja kaasav majanduskasv*. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0477:FIN:ET:PDF>

Euroopa Komisjon. (2011). *Noortele pakutavate v imaluste algatus*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0933&from=ET>

- Euroopa Komisjon. (2012). *Töövõimalusterohke majanduse taastumine*. Kasutatud 17.03.2016. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC-0173&from=ET>
- Euroopa Komisjon. (2013). *Euroopa Liidu meetmed noorte töötuse probleemi lahendamiseks. Koostöö Euroopa noorte heaks*. http://europa.eu/rapid/-press-release_MEMO-13-464_et.htm
- Euroopa Komisjon. (2014). *Erasmus+. Inclusion and Diversity Strategy – in the field of Youth*. <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-3103/InclusionAndDiversityStrategy-.pdf>
- Euroopa Komisjon. (2016). *Strateegia „Euroopa 2020“ ülevaade*. Kasutatud 27.04.2016 http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_et.htm
- Euroopa Liidu Nõukogu. (2010). *Otsus liikmesriikide tööhõivepoliitika suuniste kohta*. <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010D0707&from=EN>
- Euroopa Liidu Nõukogu. (2013) *Soovitused noortegarantii loomise kohta*. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:120:0001:0006:et:PDF>
- Euroopa Liidu struktuuritoetused. (2016). *Euroopa Liidu regionaalpoliitika*. Kasutatud 08.05.2016. <http://www.struktuurifondid.ee/mis-on-struktuuritoetus/>
- Euroopa Liidu struktuuritoetused. (2007) *Inimressursi arendamise rakenduskava*. <http://www.struktuurifondid.ee/inimressursi-arendamise-rakenduskava/>
- Euroopa Sotsiaalfond. (2013). *Prioriteetne suund 3: Pikk ja kvaliteetne tööelu*. <http://esf2007.sm.ee/>
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2013). *Inimressursi arendamise rakenduskava seirearuanne*.
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2014). *Noortevaldkonna arengukava 2014-2012*. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengu-kava_2014-2020.pdf

- Haridus- ja Teadusministeerium. (2016). *Noortevaldkond*. Kasutatud 07.05.2016. <https://www.hm.ee/et/tegevused/-noortevaldkond>
- Hea Kodanik (2016). *Kogukonnapraktika – kellele ja milleks?* <http://ngo.ee/-kogukonnapraktika/>
- Hänilane, B.** (2015). *Eesti madalama haridusega noored tööturul*. Statistika blogi. <https://statistikaamet.wordpress.com/tag/noorte-tootus/>
- Jaanus, E-L.** (2006) *Noorte tööpuudus ja tööpoliitika – arenguvõimalusi Eestis Phare projekti näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikooli.
- Johanson, A., Tamman, L.** (2016) *Jalatalla programm noortele, kes ei tööta ega õpi*. Sotsiaaltöö (2).
- Kasearu, K., Trumm, A.** (2013). *NEET – „Noored, kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi?“*. Sa Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Kalmus, V., Masso, A. Linno, M.** (2015) *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kivimäe, A.** (2011). *Tööturule trügides: väljakutsed noorsootöös*. Noorsootööst ja noorte tööhõivest. Sihtasutus Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-2462/WorkingOnWorkInclusionThroughEmployability-EE.pdf?>
- Kuslap, E.** (2012). *Noorte töötute tööturule rakendumise toetamine kogukonna tasandil projekti „Pärnumaa noored hakkavad kogukonna toel tööturule“ näitel*. Lõputöö. Tartu Ülikooli Pärnu kolledž.
- Laherand, M-L.** (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn. OÜ Sulesepp
- Leetmaa, R.** (2007). *Aktiivsed tööturupoliitika meetmed*. Riigikogu toimetised. Kasutatud 02.04.2016. <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11933>.
- Luuk, M.** (2009). *Arengutrendid kriisiaja tööturul*. Statistikaamet.

Lünekund, M. (2013). *NEET-noorte probleemid ning võimalikud lahendused NEET-noorte ja spetsialistide käsitlustes*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Euroopa Sotsiaalfond. (2016). *Mida ESF endast kujutab?* Kasutatud 08.05.2016 <http://ec.europa.eu/-/esf/main.jsp?catId=35&langId=et>

Eesti Töötukassa. (2014) *Mis muutub tööturuteenustes 2015. aastal?* Kasutatud 26.04.2016. <https://www.tootukassa.ee/uudised/mis-muutub-tooturuteenustes-2015-aastal>

Noored ja tööturg. (2010). Noorteseire aastaraamat. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Noorsootöö seadus. (2014). <https://www.riigiteataja.ee-/akt/113122013018>

Noorsootööst ja noorte tööhõivest. (2011). Käsiraamat. Sihtasutus Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo. Tallinn. <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-2462/Working-OnWorkInclusionThroughEmployabilityEE.pdf>

Noored ja sotsiaalne kaasatus. (2013) Noorteseire aastaraamat. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Noorte Tugila on juba aidanud 441 õppimise või tööga hõivamata 15-26 aastast noort. (2016). Eesti Noorsootöö Keskuse koduleht. Kasutatud 01.05.2016 www.entk.ee/noorte-tugila-juba-aidanud-441-oppimise-voi-toeoga-hoivamata-15-26-aastast-noort

Noorte Tugila. (2016). *Noorte Tugila tegevuskava*. Kasutatud 05.05.2016. <http://tugila.ee/programmist/>

Paas, E. (2016). Toetusesaaja ettekanne: "*Pärnumaa noored hakkavad kogukonna toel tööturule*". Euroopa Liidu Sotsiaalfondist toetatud projekt. Rahandusministreeriumi üritusel 26.01.2016.

Paas, E., Lepik-Martinson, I. (2013). *Euroopa Sotsiaalfondi projekt „Pärnumaa noored hakkavad kogukonna toel tööturule“*. Ettekande slaidid.

Paluoja, S. (2011). *Hakkajad noored koguvad „Hakkajast“ eneseusku*. Pärnu Postimees. Kasutatud 31.01.2015. <http://pluss.parnupostimees.ee/671262/hakkajad-noored-koguvad-hakkajast-eneseusku>

Raeküla Vanakooli Keskus. *Põlvkondadevaheline koostöö tandemmeetodil*. Kasutatud 07.03.2016. <http://www.raekylavanakool.ee/uudised/kaimasolevad-projektid-/polvkonda-devaheline-koostoo-tandemmeetodil/>

Roosimägi, H. (2016). *Kas Eestis on töötavate noorte defitsiit?* Statistikaameti blogi. <https://statistikaamet.wordpress.com/2016/02/23/kas-eestis-on-tootavate-noorte-defitsiit/>

Rugo, K. (2015). *Ettevõtjate kogemus alla 18-aastaste noorte tööle võtmisel*. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. http://www.koda.ee/public/Kusitus_noorte_tootamise_kohta_-_kokkuvote.pdf

SA Innove. (2007). *Programmperiood 2007-2013. Prioriteetne suund 1.3 „Pikk ja kvaliteetne tööelu“*. Abimaterjal toetuse taotlejale. http://www.innove.ee/UserFiles-/Struktuuritoetused/Juhendid,%20abiaterjalid/Abimaterjal%20toetuse%20taotlejatele_131_Vvoor2013.pdf

Sarv, M. (2016). *Kogukonnapraktika neljast vaatevinklist*. Hea kodanik. Kasutatud 17.04.2016. https://issuu.com/emsl/docs/hea_kodanik_kevad_2016

Selg, M. (2013). *Noorsootöö ja õppimine*. Sotsiaalpedagoogilised lähenemised sotsiaaltöös. Õppematerjal. Tartu Ülikool.

Siimer, K., Malk, L. (2010). *Noored töötud Eesti tööturul*. Sotsiaalministeeriumi toimetised. Teemaleht. <http://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:65356>

Sotsiaalministeerium. (2007). *Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine 2007-2013*. <http://esf2007.sm.ee/files/kertu/ESF%20toohoiveprogramm.pdf>

Sotsiaalministeerium. (2015). *Tegevuskava Euroopa Liidu noortegarantii elluviimiseks*. Kasutatud 17.03.2016. <http://www.sm.ee/et/noortegarantii>

Sum, A.; Khatiwada, I.; McLaughlin, J.; Palma, S. (2009). *The Consequences of Dropping Out of High School. Joblessness and Jailing for High School Dropouts and the High Cost for Taxpayers.* Center for Labour Market Studies. Northeastern University. Boston, Massachusetts.

Tarum, H. (2013). *Eesti tööealise elanikkonna väljarändepotentsiaal aastal 2013.* Sotsiaalministeeriumi poliitikaanalüüs. http://sm.ee/sites/default/files/content-editors/-Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Toovaldkond/eesti_valjarandepotentsiaal_2013_1.pdf

Themas, A., Themass, E., Sammul, M., Espenberg, S., Vahaste, S., Varblane, U. (2014) *Horisontaalsete teemade hindamine prioriteetses suunas „Pikk ja kvaliteetne tööelu“.* Lõppraport. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusüringute keskus RAKE. http://skytte.ut.ee/sites/default/files/ec/ht_hindamine_lopparuanne.pdf

Tööelu. (2016). *Mis on noortegarantii?* (2016). Kasutatud 08.05.2016. <http://tooelu.ee/et/Noortegarantii>

Tööturuteenuste ja –toetuste seadus. (2014). <https://www.riigiteataja.ee/akt/122122013-070>

Unt, M. (2012). Noorte töötus Eestis majanduse tõusu- ja languse aastatel. Tallinna Ülikool, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut. http://www.fes-baltic.ee/public/-Noorte_tootus_Eestis_2012.pdf

Viiron, K. (2016). *Uus teenus on tööle aidanud oodatust poole vähem noori.* Eesti Päevaleht. Kasutatud 26.01.2016. <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/uus-teenus-on-toole-aidanud-oodatust-poole-vahem-noori?id=73507645>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Eva Kuslap,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Projektis „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ osalenud noorte toimetulek tööturul neli aastat hiljem“,

mille juhendaja on Avo Trumm,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **31.05.2016**